

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

OBOR: DĚJINY VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

ARCHITEKTURA MĚSTA ZLÍN

1989 – 2008

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Eva Běhalová

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně za použití uvedené literatury a pramenů.

Olomouc, květen 2009

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi CSc. za vstřícnost při vedení této práce a za podnětné rady a připomínky k textu. Dále patří mé poděkování pracovním Krajské galerie výtvarného umění ve Zlíně Mgr. Ladislavě Horňákové a Lence Hubáčkové za ochotnou radu a poskytnutí studijního materiálu; rovněž děkuji Jiřině Lochové z Útvaru hlavního architekta za poskytnuté informace. Děkuji ing. arch. Ivanu Bergmannovi za ochotnou spolupráci a osobní konzultaci. Děkuji také Dušanu Tománkovi za laskavé poskytnutí fotografického materiálu k mé práci.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Z historie Zlína	7
1.1. Počátky	7
1.2. Dvacátá – třicátá léta.....	7
1.3. Čtyřicátá léta	9
1.4. Padesátá léta a šedesátá léta.....	11
1.5. Sedmdesátá léta.....	11
1.6. Osmdesátá léta	12
1.7. Polistopadové změny	13
2. Urbanismus	15
3. Realizace veřejných staveb 1989 – 2000	18
3.1. Pojišťovna Kooperativa	18
3.2. Kudlovská přehrada	20
3.3. Obchodní dům Oboz.....	20
3.4. Technologická fakulta a Fakulta managementu a ekonomiky	21
3.5. Úřad práce	22
3.6. Střední zdravotnická škola a pension	23
3.7. Obecní úřad v Šarovech u Zlína	24
3.8. Polyfunkční dům na Podhoří	25
4. Realizace 2000 – 2008	26
4.1. Středisko mládeže a kostel na Jižních Svazích.....	26
4.2. Infinity Sport	27
4.3. Obchodní a zábavní centrum Zlaté jablko.....	28
4.4. Polyfunkční dům „Robot“	29
4.5. Kongresové a Univerzitní centrum	30
5. Historie soukromého bydlení ve Zlíně	33
6. Městská památková zóna	38
6.1. Městská památková zóna Zlín	40
6.2. Osud vily Jiřího Hanzelky	43
7. Rekonstrukce.....	44
7.1. Velká rekonstrukce Malé scény	44
7.2. Obnova Památníku Tomáše Bati.....	46
7.3. 21. Správní budova firmy Baťa.....	48
7.4. Svit (Národní podnik Baťa)	51
8. Zlín unikát.....	52
9. Devastace	53
Závěr.....	55
Summary.....	56
Seznam příloh	57
Literatura	73
Anotace	81
Poznámky	82

ÚVOD

Můj zájem o moderní umění mě vedl k přání věnovat svou bakalářskou práci současné architektuře. Přestože o Zlíně a především o baťovské éře toho bylo napsáno opravdu hodně, jeho dějiny tím nekončí a zdá se mi vhodné sledovat situaci dál. Po konzultaci s vedoucím práce jsme se dohodli na zpracování přehledu zlínské architektury v letech 1989 – 2008, tedy v období, které je ještě relativně málo zmapované.

V první kapitole se zabývám historií města Zlína a vývojem jeho architektury do roku 1989. Považovala jsem za nutné alespoň nastínit architektonické dění především baťovské éry dvacátých a třicátých let, neboť v této době Zlín získává v základních obrysech svou pevnou strukturu. Realizace velkých obytných celků i veřejných a průmyslových staveb zformovala město do téměř definitivního celku a vytvořila tak omezení pro další stavební činnost. V následujících letech se s těmito podmínkami musel vyrovnávat každý projektant. Také z urbanistického hlediska je tato doba důležitá, neboť se rozhoduje o územních rozvrženích a případném dalším rozšiřování městských částí.

Architektonický vývoj sleduji i v dalších desetiletích, kdy stavební expanzi utlumily politické události. Stěžejní část kapitoly spočívá v nástinu atmosféry osmdesátých let a polistopadových změn, které měly pro další architektonickou činnost mimořádný význam.

V další kapitole se věnuji nejdůležitějším urbanistickým plánům od třicátých do devadesátých let a jejich dopadu na utváření města.

Třetí a čtvrtá kapitola se věnuje samotným stavbám realizovaným v průběhu let 1989 – 2008. Realizace, kterým věnuji pozornosti, jsem vybírala v podstatě na základě vlastních sympatií a po dohodě s vedoucím práce. Chtěla jsem se vyhnout katalogovému způsobu zpracování tématu, proto jsem je omezila jen na nejdůležitější.

Soukromé bydlení ve Zlíně tvoří zajímavou samostatnou kapitolu. Opět se zde vracím až k baťovským kořenům a sleduji, jak se měnila představa o bydlení od dvacátých let do současnosti.

V šesté kapitole se zabývám vznikem Městské památkové zóny a problematikou s tím spojenou. Památkovou péči ve Zlíně považuji za velmi důležitou a pro budoucnost města rozhodující.

Na tuto kapitolu navazuje další, věnovaná úspěšným rekonstrukcím (21. správní budova firmy Baťa), případně těm, které jsou teprve ve fázi příprav (Památník Tomáše Bati, Svit).

Poslední dvě kapitoly věnuji širšímu pohledu veřejnosti na město jako jedinečný celek, který si zaslouží být zachován. Zabývám se zde problémy, které jsou spojeny se snahou zapsat Zlín na seznam UNESCO, včetně různých případů devastací a chátrání městských částí.

Informace jsem čerpala převážně z regionálních a odborných periodik, cenným zdrojem se pro mě stalo nové vydání publikace bývalého hlavního architekta města Zlína, ing. arch. Pavla Nováka, *Zlínská architektura 1950 – 2000*, která vyšla v průběhu mé práce.

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce prof. PhDr. Rostislavu Šváchovi CSc. za trpělivost, podporu a konstruktivní připomínky. Dále patří mé poděkování pracovnícím Krajské galerie výtvarného umění ve Zlíně Mgr. Ladislavě Horňákové a Lence Hubáčkové za ochotnou radu a poskytnutí studijního materiálu; rovněž děkuji Jiřině Lochové z Útvaru hlavního architekta za poskytnuté informace. Děkuji ing. arch. Ivanu Bergmannovi za ochotnou spolupráci a osobní konzultaci. Děkuji také Dušanu Tománkovi za laskavé poskytnutí fotografického materiálu.

1. Z HISTORIE ZLÍNA

1.1. POČÁTKY

Červená cihla a šedý beton – učebnice architektury 20. století, tak je Zlín většinou pojímán. Ale přímo ve středu města stojí i historické stavby. Město, dříve spíš osada, tu stojí už sedm set let. V druhé polovině 17. století se poprvé objevuje jméno Baťa, švec, jehož potomci o dvě století později proslavili Zlín po celém světě. Na sklonku 19. století zůstával Zlín stále nevelkým venkovským městem. V září 1894 byl založen první obuvnický závod, který pod vedením Tomáše Bati za krátkou dobu přispěl k velké proměně města. Původní nevelká dílna se brzy rozrostla a přestěhovala se do tovární budovy u nádraží. Tomáš Baťa dokázal svou houževnatostí a organizačními schopnostmi rozšiřovat podnik a zvyšovat výrobu. Při svém pobytu v USA v roce 1905 získal nové zkušenosti a inspiraci, které daly nový směr jeho podnikatelským aktivitám. Zlín, donedávna malé město řemeslníků a obchodníků, se během několika let viditelně změnil. Na západním okraji Zlína se původní továrna rozrůstala do rozsáhlého komplexu s desítkami nových budov ze železobetonu, cihel a skla. Jasně zásady: racionalizace, efektivnost a produktivita, udávaly rytmus životu v celém městě. Tím více, když se Tomáš Baťa stal starostou Zlína. V době, kdy se Baťovy závody rozrůstaly neuvěřitelným tempem, soustředila se do jedněch rukou veřejná pravomoc a rostoucí ekonomická síla. Rozmach podniku i rozvoj města se odvíjely ve vzájemném sepětí. Výsledky byly impozantní – v krátké době patnácti let získal Zlín podobu rozsáhlého moderního průmyslového města s nezaměnitelnou atmosférou.¹

1.2. DVACÁTÁ – TŘICÁTÁ LÉTA

V těsné spolupráci se zlínským rodákem Františkem L. Gahurou Tomáš Baťa projektuje svou vizi moderního města.

Naprosto nová technologie – unifikovaná železobetonová kostra s cihlovou a prosklenou výplní – umožní stavět maximálně rychle a navíc efektivně. U Bařů nebylo nikdy daleko od myšlenky k činu, takže projektovat znamenalo rovnou budovat. Zdá se, že není nic snazšího, než postavit dům, továrnu, hotel...

Mezi lety 1923 – 1938 vyrostly z této plodné spolupráce Masarykovy školy a celá školní čtvrť s internáty, obchodní domy a Domy služby nejen ve Zlíně, Velké kino, první kolonie firemních rodinných domků a také smutný Památník Tomáše Bati. Spolu s architekty Karfíkem, Kubečkou a dalšími vytvořil Gahura regulační plán Zlína, vývoj města si totiž vynutil velkorysé urbanistické řešení.

Především díky Gahurovi získává město svou architektonicko-urbanistickou podobu. Ve třicátých letech přechází Zlín od zakladatelského období ke svému největšímu rozmachu. Objevuje se požadavek vyšší životní úrovně, tempo se zrychluje, projekty jsou vyráběny sériově. Po smrti Tomáše Bati v roce 1932 začíná být atmosféra, ovlivněná především finančními zájmy, pro Gahuru nepřijatelná. Spolupracoval sice i nadále s Tomášovým nástupcem Janem Antonínem Bařou a snažil se vyhovět jeho požadavkům, ale jejich představy o reprezentativním charakteru firemní architektury se rozcházely. Gahura odešel z firemního prostředí a od roku 1933 až do konce války působil jako první městský architekt Zlína.²

Jan Antonín šel, co se týká obchodu a výroby, ve stopách svého nevlastního bratra. Značnou pozornost věnoval výzkumu a přípravě odborníků, ale také bezpečnosti práce a úrovni bydlení. V roce 1938 byla v rekordní době sedmnácti měsíců dokončena nová centrála firmy. Zlínský mrakodrap se svými sedmdesáti dvěma metry podle projektu Vladimíra Karfíka byl tehdy druhou nejvyšší stavbou kontinentální Evropy. Podle Karfíkových plánů vznikl také Společenský dům (dnes hotel Moskva) a filmové ateliéry a laboratoře na Kudlově.

1.3. ČTYŘICÁTÁ LÉTA

Stavební i kulturní expanzi však zastavil nástup druhé světové války. Po vyhlášení Protektorátu a německé okupaci v roce 1939 nastaly v zemi válečné poměry. Toužebně očekávaný Den osvobození nastal pro město 2. května 1945. Rudá armáda s rumunskými jednotkami se dostala do města od Březnice a Jaroslavic. Svoboda a návrat demokracie byly od prvních květnových dnů pětáctyřicátého roku spojovány u většiny občanů s velkými nadějemi. Avšak za okouzující oponou osvobozeného Zlína se ve stejné době začalo rozehrávat jiné drama. Boj o moc dopadl ve prospěch KSČ. Dosavadní vedoucí pracovníci firmy byli vesměs nespravedlivě nařčeni ze zrady národních zájmů. Jan Antonín čelil obvinění z kolaborace, říjnové znárodňovací dekrety postihly znárodněním všechny Baťovy podniky v ČSR včetně zlínské centrály.

Nejdůležitější byl samozřejmě proces obnovy. Město i továrna se rychle zbavovaly válečného balastu. I přes kritický nedostatek všech základních materiálů se výroba rychle dostávala do mírového tempa. Ve zmanipulovaném procesu před Národním soudem v Praze byl v roce 1947 v nepřítomnosti odsouzen J. A. Baťa k 15 letům žaláře. Počátek čtyřicetileté komunistické vlády se nesl v náladě propouštěcí, z n.p. Baťa tehdy odešlo na 500 zaměstnanců – reakcionářů, i když šlo v řadě případů o vyhlášené odborníky. Společně s únorem 1948 proběhla také druhá vlna znárodňování. Téhož roku „dělnický“ prezident Klement Gottwald blahosklonně schvaluje, aby Zlín, samozřejmě na žádost věrných občanů, nesl jeho jméno. Jméno Gottwaldov vstoupilo v platnost 1.1. 1949. Současně se změnil název i n.p. Baťa. Z téměř tří tisíc návrhů bylo vybráno nové jméno – Svit. Podnik byl až do počátku 50. let stále hospodářským kolosem s dokonale propracovaným řídicím ekonomickým systémem, brzy se však prosadila tuhá centralizace řízení hospodářství podle sovětského vzoru. To ekonomický rozvoj doslova zmrazilo a především ve Zlíně, kde

geny baťovské podnikavosti ještě zcela neodumřely, měl nový systém doslova drtivý dopad.³

Pokračovala však i další výstavba města, byť v omezeném rozsahu. Poválečné období navazovalo až do padesátých let na předcházející vývoj, pouze bytová výstavba se po válce vyvíjela odlišně. Jen minimum realizovaných bytů se týkalo rodinných domů. Zájem se soustředil na vysoké zastavění. Principy tradičního konstruktivismu se podařilo rozvinout ve víceetážových a výškových obytných budovách Miroslava Drofy, Vladimíra Karfíka a Jiřího Voženílka. Toto období se nese v duchu hledání vyššího obytného standardu a odklonu od privátních forem bydlení. Vysoký bytový standard měl demonstrovat kvalitativní výhody proti tradičnímu bydlení v rodinných domcích, jejichž výstavbou se v minulosti téměř vyčerpaly územní rezervy města. Použití tradičního systému železobetonové konstrukce s cihelnou výplní mělo zajišťovat stylové začlenění domů do prostředí města. Šlo vlastně o aplikaci tradičních zlínských konstrukcí a materiálů na nový typ domu.

Podle nového urbanistického plánu Zlína z roku 1947, na kterém pracovala tzv. skupina pro regulační plán v čele s Jiřím Voženílkem, měla být zastavěná plocha asi dvojnásobně větší – realizace se nakonec dočkala jen polovina návrhu: dva „Morýsovy“ domy, pět věžových domů a dvě skupinky nižších tříetážových domů.

V druhé polovině čtyřicátých let vyrostl přímo ve středu města dvanáctipodlažní Kolektivní dům J. Voženílka, jeden ze dvou v tehdejší Československu. Šlo tehdy o zcela novou formu bydlení, určenou skupině obyvatel se specifickými požadavky. Kolektivní dům rozvíjel myšlenku realizovanou už v „Morýsových“ domech, kde občanské vybavení tvořilo pevnou součást obytného komplexu. Myšlenka to byla dobrá, ale nadějný pokus byl úspěšný pouze zčásti. Dnes slouží obyvatelům jako klasický bytový dům hotelového typu.⁴

1.4. PADESÁTÁ LÉTA A ŠEDESÁTÁ LÉTA

Padesátá léta jsou pro českou architekturu synonymem socialistického realismu, etapy, jež do plynulého vývoje funkcionalismu vstoupila pod politickým vlivem. Po převratu 1948 se sice mluvilo o inspiraci sovětským ideálem, ale ještě se akceptoval fakt, že naše země je kulturně i hospodářsky zcela odlišná, proto i architektura musí být jiná. Nadějným diskuzím o novém směru české architektury učinil rázný konec politický diktát, od roku 1950 je cíl jasný – budujme novou, sociálně spravedlivou společnost po vzoru Sovětského svazu.⁵

Prvořadým úkolem zůstávala bytová výstavba. Tempo výroby však stále nestačilo rostoucím potřebám, a proto se intenzivně pracovalo na vývoji velkoplošných panelů. Požadavek zrychlit a zjednodušit stavební činnost (vyloučení mokrého procesu, který brzdil zprůměrnění stavebnictví) vedl k vytvoření prefabrikovaného celostěnného panelu. Z typu G 40 pak architekti smontovali první panelový dům ve Zlíně a vlastně i v tehdejší Československu. Ve Zlíně vyrostla velká panelová sídliště Bartošova čtvrť, Malenovice, Podhoří a Kúty. Panelové domy se staly téměř jediným reprezentantem bytové výstavby až do osmdesátých let, Zlín se s nimi potýkal do konce století. Z hlediska architektury a urbanismu se tím otevřela celá řada problémů – nová technologie přinesla příliš jednostranně chápanou typizaci, malou urbanistickou rozmanitost a omezení výrazových architektonických prostředků.⁶

Vedoucí osobností zlínské architektury v raných šedesátých letech zůstával Zdeněk Plesník. Kromě vil pro Miroslava Zikmunda, Jiřího Hanzelku a Zdeňka Lišku obohatil město o význačnou stavbu budovy Fotografie.⁷

1.5. SEDMDESÁTÁ LÉTA

Rok 1968 přinesl určitou naději, neboť zkorumpovaný režim se začínal hroutit. Avšak namísto desetiletí velkých nadějí se

sedmdesátá léta stala desetiletím normalizačním. Nastalo dvacetileté okupační období apatie a prohlubujícího se nezájmu občanů o věci veřejné.⁸

V nové společenské a politické situaci se změnilo i postavení architekta – z tvůrčího projektanta se proměnil v řadového výrobního pracovníka, nuceného podávat stále vyšší výkony. Situace kolem bydlení zůstávala kritická, bylo nutné co nejrychleji stavět, nikoliv myslet na kvalitu vytvářeného životního prostředí.⁹

Neblahé podmínky hromadné bytové výstavby se nelepšily – architekti pod tlakem diktátu stavební výroby pracovali rychleji a více, ale objemová typizace a omezená panelová technologie prakticky vylučovaly prosazení vlastních architektonických záměrů. Panelová sídliště vytvářela monotónní prostředí kolem historických center a často také negativně vstupovala do panoramatu měst.¹⁰

V kontextu doby je výstavba zlínského sídliště na Jižních Svazích téměř malým zázrakem. Od roku 1970 zde začal vznikat komplex nových obytných domů, kterými se město rozrůstalo i na dosud nevyužité svahy. Navzdory normalizačním omezením se architektům Šebestiánu Zelinovi a Jiřímu Gřegorčíkovi podařilo uplatnit princip urbanistického konceptu zahradního města, tedy obytných domů rozptýlených v zeleni, použitý v obytných čtvrtích Bažovy éry. V případě Jižních Svahů byl jednoduše transformován na bytové domy a doplněn o veřejné stavby – obchody, služby, školy, atd. Typizace bytových domů navíc zmírnilo několik neobvyklých řešení, např. obklad cihelným páskem navazující na zlínskou tradici, v kombinaci s pohledovým betonem.¹¹

1.6. OSMDESÁTÁ LÉTA

Situace kolem bydlení dosáhla už na konci sedmdesátých let kritické úrovně. Stát už dříve pochopil, že není v jeho silách poskytnout všem občanům byt v panelovém domě, a vytvořil lepší podmínky pro individuální výstavbu rodinných a družstevních

domů. Výrazné stavby tohoto druhu se však objevují jen výjimečně. Bytová výstavba upadla do omezené typizace a tím se dostala i mimo zájem (tvůrčí) architektury.¹²

Velice zajímavým vybočením z obrazu osmdesátých let je ojedinělý počín, stavba ekologického domu Stanislava Hrazdíry ve Zlíně – Ostratě (1980 – 85), a to jak v rámci své doby, tak v celé historii soukromého bydlení ve Zlíně.

Vlastní dům pojal architekt netradičně – hlavním úkolem bylo komplexně vyřešit problém úspornosti a ekologické nezávadnosti. Požadavek určil podobu domu, na kterém nebyla použita ocel, ale pouze tradiční stavební materiály (cihla, dřevo, beton). Hlavní obytnou část tvoří trojlodí valených cihelných kleneb, které jsou navíc kvůli úspoře energie zapuštěny metr pod úroveň terénu. Jižní průčelí je prosklené. Jak exteriérem, tak interiérem a použitými technologiemi se dům naprosto vymyká běžné představě o bydlení.¹³

1.7. POLISTOPADOVÉ ZMĚNY

Reakce na 17. listopad 1989 byla ve Zlíně blesková, davy na náměstí v centru dávaly po řadu dní jednoznačně najevo, na čí straně jsou jejich sympatie.

Náměstí Míru zdolávalo každý večer nápory entuziasmu a náhle probuzené národní hrdosti při masových mítincích. Hesla „Zlín je s Prahou“ a „Svobodné volby“ byly nejčastěji vidět na transparentech, „Nebuďte lhostejní k budoucnosti“ zase hlásala cedule v Divadle pracujících.

Lidé na náměstích mimo jiné požadovali, aby město neslo opět své původní jméno. Spolu s obnovením demokracie se městu vrátil název Zlín. K tradičním názvům se vrátila i řada ulic a náměstí, v řadě případů již poněkolkáté. První skutečně svobodné volby po únoru 1948 přivedly v roce 1990 na radnici novou správu, která začala rozhodovat o dalším vývoji města. Naštěstí ani čtyřicet let nesvobody nedokázalo zcela zahladit vzpomínky na

baťovskou tradici dynamického podnikání a tak již brzy město opět posílilo svou roli obchodního a průmyslového centra jihovýchodní Moravy. Hospodářské klima proměnila privatizace na počátku devadesátých let. Velké průmyslové podniky byly odstátněny, oživila se sféra obchodu.¹⁴

Díky celkové proměně společnosti získává Zlín pomalu i lepší vzhled. Od chvíle, kdy „jedenadvacítka“ přestává sloužit coby výkladní skříň minulého režimu,¹⁵ začíná se Zlín pomalu probouzet k obnovenému zájmu o své architektonické dědictví.¹⁶

Vzhledem k tomu, že architektura je sociálně ekonomickou situací podmíněna daleko silněji než jiné oblasti kultury, projevíly se polistopadové změny ve stavitelství výrazněji a sehrály zásadnější roli. Brzy po pádu totalitního státu se v široké kulturní obci rozšířil odpor k panelákovým sídlištím. Úsilí projektantů, kteří se už od počátku osmdesátých let snažili alespoň o nějaké zlepšení, konečně dostalo prostor a projevilo se radikálním rozšířením technologických a materiálových možností. S pádem režimu se okamžitě musely nové situaci přizpůsobit i stavební závody a výroby, které by bez pružnějšího přístupu a ochoty vyhovět náročnějším požadavkům prostě zanikly. Radikálně omezené stavební možnosti v předešlých desetiletích se s novým rozmachem architektonického nadšení opět rozšířily, kazajka typizace povolila a architektura expandovala do nesmírného množství rozmanitých přístupů. Hromadná bytová výstavba prakticky ustala, rapidně poklesla sídlištní výstavba na zelené louce a hlavní investiční činnost se soustředila do center měst, dostaveb proluk, rekonstrukcí a přestaveb. Souběžně s vlnou privatizace státních podniků se architektonická praxe z obřích projektových ústavů vrátila opět do soukromých ateliérů.¹⁷

Kromě nové svobody přivítalo město v listopadu 1989 s nadšením i Tomáše Baťu juniora, syna zakladatele světového obuvnického impéria. Na zlínském náměstí jej tehdy po padesáti letech nucené nepřítomnosti se symbolickým zvoněním klíčů uvítalo několik desítek tisíc občanů.¹⁸

Tvář vnitřního města se od sametové revoluce rychle mění. Mizí normalizační šed' a objevuje se řada nových, architektonicky zajímavých staveb. V prvních polistopadových letech se jasně ukázalo, že Zlín má po právu pověst města s neuvěřitelným podnikatelským duchem.¹⁹

2. URBANISMUS

K prvním urbanistickým plánům z první poloviny 20. století patřily Gahurův plán města pro 100 000 obyvatel z roku 1934, Le Corbusierova vize urbanizace podřevnického údolí a územní plán z roku 1947 z rukou kolektivu baťovských architektů vedených Jiřím Voženílkem.

V druhé polovině 20. století pak vznikly další územní plány. Výrazně se na podobě města podepsal především plán z roku 1957 od kolektivu architektů pod vedením Eduarda Staši, dále plán architekta Františka Dohnala z roku 1975 a konečně třetí, schválený na konci roku 1998, z dílny brněnských architektů v čele s Pavlem Mackerlem. Každý z těchto plánů vznikl ve velmi rozdílných společenských a politických podmínkách: ten první v padesátých letech, druhý v době tuhé normalizace po roce 1968 a třetí po listopadové revoluci v roce 1989.²⁰

Gahurův „*Základní plán upravovací obcí Velkého Zlína*“ v podstatě dal městu jeho urbanistickou podobu. Rostoucí průmyslové středisko si vyžádalo velkorysé řešení, Gahura plánoval město pro 100 000 obyvatel. Současně řešil rozvoj celého podřevnického údolí a návaznosti komunikačních sítí. V roce 1934 tvořilo Velký Zlín město a sedm přilehlých obcí.²¹

Le Corbusierův návrh sice nebyl firmou Baťa akceptován, nicméně otevřel otázku možnosti zástavby Jižních Svahů.²² Se zástavbou lokality počítal i Gahurův plán, podle kterého se stavělo až do začátku války, avšak Jižní Svahy zůstaly nevyužity až do sedmdesátých let.²³

Plán Eduarda Staši z let 1952 – 1965 se zabýval otázkou dalšího poválečného rozvoje města a kladl si za cíl především opustit „*dezurbanizační koncepci rozptýleného osídlení pásového města v podřevnickém údolí.*“ Plán počítal s další urbanizací a rozvíjením historického půdorysu města a jeho částí přestavbou starých čtvrtí i výstavbou na nových plochách.²⁴ V roce 1968 byla vypsána urbanistickou-architektonická soutěž na řešení centra města, vítězný návrh pocházel z ruky Jiřího Gřegorčíka. Další územní plány vypracované během sedmdesátých a osmdesátých let přinášely různá řešení centra a dalších částí města.²⁵

V roce 1978 přistoupil Útvar hlavního architekta okresu Gottwaldov ke zpracování územního plánu zóny Gottwaldov – centrum. Plán zpracoval s kolektivem Jiří Gebrian, tehdy hlavní architekt okresu Gottwaldov. V prosinci 1980 byl tento dokument schválen a stal se závazným na příštích dvacet let. Územní plán zóny Gottwaldov – centrum poprvé řešil střed města jako oboubřežní útvar: dvě stávající městská ohniska – historické jádro kolem náměstí Míru a moderní okolí náměstí Práce, doplnil třetí pól, lokalizovaný na pravém břehu Dřevnice. Oba dosavadní póly jsou přizpůsobovány tak, aby i v budoucnu mohly plnit rostoucí nároky. V okolí náměstí Míru je navrhována dostavba proluk, plánuje se zástavba rozvojového čepkovského pólu pod Jižními Svahy. Důležitou úlohu propojení tří izolovaných zón plní parková zeleň. Řešení odstraňuje zbytky venkovské a dožitě zástavby a centrální zónu omezuje na parkovou zeleň, blokovou a volnou zástavbu. Každá zóna naplňuje jinou potřebu občanské vybavenosti – v historickém centru se koncentruje obchod, služby a městská správa, v moderním jádru jsou to kulturně společenské a výchovně vzdělávací programy. Čepkov představuje zónu s obchodem a službami masově spotřebitelského charakteru.²⁶

Změněné podmínky si už v polovině devadesátých let vyžádaly další urbanistické úpravy. Dokument *Zlín – koncepce rozvoje území (koncept územního plánu)* architekta Karla Havliše z roku 1994 ukázal směr dalšímu plánování. V devadesátých

letech se další růst města jevil nejen jako nereálný, ale i nežádoucí. Urbanizované území včetně Jižních Svahů už bylo pro rozvoj města dostatečné. Narozdíl od plánu z roku 1980, který se zaměřoval na dostačující dimenzování občanského vybavení tak, aby během jednotlivých stavebních etap centrum bylo stále relativně úplné, Havlišova koncepce sleduje především odstraňování deficitů z městské infrastruktury, obnovu města a doplnění okrajů již zastavěného města. Územní plán respektuje princip tří rozdílných pólů městského centra. Samozřejmou podmínkou je zachování svébytného charakteru města z dvacátých a třicátých let. Prostor kolem náměstí T.G.M. a náměstí Práce by měl být zachován v původní podobě, případné rozšiřování by se týkalo pouze rozvojového pólu městského centra na Čepkově. Jižní Svahy zůstávají největší rezervou pro bydlení. Součástí Havlišova plánu tvoří i plán systému ekologické stability, požadované novými zákony od roku 1992. Tento požadavek je ve Zlíně dobře splňován velkými plochami parkové zeleně, pro město typickými.²⁷

Územní plán Zlína brněnských architektů pod vedením Pavla Mackerleho se stal prakticky prvním územním plánem v historii města, který nevypracovali domácí tvůrci. K jeho zpracování se přistoupilo v roce 1989, ale schválením prošel až roku 1998 (návrh počítá s výhledem do roku 2010). Jeho hlavním záměrem bylo zachovat charakteristickou koncepci „rozvolněné lineární urbanistické struktury nespojitě vyplňující podřevnické údolí“.²⁸ Návrh respektuje kompozici městského centra se zachováním nezastavitelného prostoru přírodní příčné osy náměstí T.G.M. a Gahurovy třídy. Zastavěné území se stabilizuje a pro transformaci jsou navržena pouze území znehodnocená z hlediska životního prostředí. Zásadně se nezakládají satelitní sídliště ve volné krajině.²⁹

Z tohoto pohledu je zřetelné, jak se město postupně utvářelo a dostávalo svou tvář, od procesu formování ve třicátých letech, přes etapu stěžejní zástavby a zajištění občanské vybavenosti

města v padesátých až sedmdesátých letech až do závěru století, kdy už se další rozšiřování městské struktury jeví jako nežádoucí. V současnosti se pozornost zaměřuje na kultivaci vnitřního města. To zahrnuje i zvláštní otázku městské památkové zóny a renovace památkových objektů.

3. REALIZACE VEŘEJNÝCH STAVEB 1989 – 2000

Revoluční rok 1989 znamenal pro zlínské architekty znovunabytí tvůrčí svobody. Možnosti, které se před nimi otevřely, byly ve srovnání se svěřací kazajkou ideologie minulého režimu takřka nedozírné a mnozí se nechali strhnout všeobecným nadšením. Zlepšila se materiálová situace, objevili se noví investoři. Stavební rozmach devadesátých let lze těžko zhodnotit, můžeme ale ukázat na několik bezpochyby vynikajících projektů.³⁰

3.1. POJIŠŤOVNA KOOPERATIVA

Místo stavby: ulice Osvoboditelů

Autor: ing. arch. Jiří Záhořák

Realizace: 1997 – 99

V budově pojišťovny Moravskoslezská kooperativa se architektu Jiřímu Záhořákovi podařilo najít adekvátní výraz pro současnou architekturu projektovanou právě pro Zlín. V bezhlavém zaplňování volných parcel a proluk je stavba světlou výjimkou. Novostavba byla realizována v letech 1997 – 99 na exponovaném a rizikovém staveništi přímo uprostřed Zlína, navíc v těsné blízkosti Voženílkova kolektivního domu z roku 1950 a administrativní budovy Centropjektu z šedesátých let (pod tou je podepsán především architekt Plesník). Oba sousedé svým přímočarým a lapidárním vzezřením určili podobu místa a vytyčili podmínky další zástavby.³¹ Pozemek na křižovatce ulic Štefánikova – Osvoboditelů je totiž mimořádně složitý jak

z hlediska prostorových, tak i provozních podmínek a je nutno přičíst architektovi zásluhu, že dokázal nalézt funkční a estetické řešení tak komplikovaného prostoru.

Díky novostavbě se na tomto místě stýkají už tři časové horizonty. Bylo proto nutné postupovat citlivě. Autor respektoval potřebu dialogu a v sousedství kvalitní architektury našel skromné a originální řešení. Nároží budovy přivrácené k Centroprojektu je transparentní plně proskleným schodištěm a výtahovou šachtou. Prosklená věž schodiště tvoří nenásilný přechod k lehkému plášti budovy Centroprojektu. S kolektivním domem pojišťovna komunikuje naopak plnější jižní a západní fasádou. Původně autor dokonce zamýšlel pojednat tyto plochy typickým obkladem s červeným cihelným páskem, který by korespondoval s obvodovým zdívem kolektivního domu. Nakonec však zvolil obklad kazetami z bílého hliníkového plechu. Objekt tím získal „vlastní tvář“ a nestal se tak pouhým, byť originálním spojníkem mezi dvěma zlínskými dominantami.

Na terasu Centroprojektu navazuje pojišťovna nízkým jednopodlažním parterem, který řeší parkování a obsluhu. Kaskádovité rozdělení hmoty celého objektu pojišťovny ozvláštňuje kubický tvar budovy, zároveň přispívá k citlivému řešení domovní fronty ulice Hradské. Autor vyřešil situaci objektem nikoli nízkým, který by uliční frontu pouze mechanicky respektoval, ani příliš vysokým, který by ji neúměrně akcentoval. Byl nalezen vhodný kompromis a vyřešen jak požadavek investora o maximální využití prestižní plochy, tak snaha autora uplatnit vlastní ambice.

Budova Kooperativy je bezesporu jednou z nejlepších architektur devadesátých let ve Zlíně. Jako ukázka funkcionalistické postmoderny nezapře vliv amerického neofunkcionalisty Richarda Meiera – rozhodnutí architekta obrátit se tímto směrem se ukázalo šťastné a pro projekt vhodné.³²

3.2. KUDLOVSKÁ PŘEHRADA

Místo stavby: Kudlovská přehrada

Autor: ing. arch. Jiří Záhořák

Realizace: 1997

Neméně zajímavým počinem téhož architekta je projekt sportovního areálu Kudlovská přehrada. Neobvyklá dvoupodlažní stavba za budovou Centroprojektu, hned vedle přehrady na Kudlovském potoce, byla dokončena v roce 1997. Místo odnepaměti sloužilo jako hřiště pro míčové hry, sportovní využití nového objektu zde zůstalo zachováno, přízemí však slouží jako parkoviště, které využívají jak zaměstnanci Centroprojektu, tak město. Na střeše parkoviště jsou pak umístěny čtyři volejbalové kurty, překvapivě pokryté přírodní antukou. Od Centroprojektu je objekt oddělen zajímavě vypouklou hmotou se šatnami, sklady a klubovnou. Nosná železobetonová konstrukce je obložena cihelným páskem a ozvláštněna kruhovými okny, tradiční zlínské stavební atributy tak tvořivým způsobem navazují na meziválečný baťovský odkaz. Největší předností areálu je však neobvyklé spojení dvou odlišných funkcí v jednom objektu, díky kterému byla plocha prostoru využita dvojnásobně.³³

3.3. OBCHODNÍ DŮM OBOZ

Místo stavby: náměstí Míru – ulice Rašínova

Autor: ing. Petr Stibora, ing. arch. Pavel Šiška

Realizace: 1997

Realizace z roku 1997 je společným dílem architektů Petra Stibory a Pavla Šišky. Dům vznikl z potřeby zaústit proluku z Rašínovy ulice na náměstí Míru. Toto místo uniklo osudu mnoha jiných proluk a hluchých prostor míst ve Zlíně devadesátých let, kdy byly volné plochy neuváženě zaplňovány „*tříští architektonických názorů*“.³⁴

Prostor 7 x 24 metrů neposkytuje mnoho možností a je spíše zkouškou architektonických schopností. Dlouhou a úzkou parcelu vymezují dva domy po obou stranách – jediným místem, kde se může projevit autorova invence, se stala fasáda, v tomto případě plasticky řešená. Zasunutě přízemí, předsazená střední část a znovu hluboce zapuštěná lodžie, to vše architekti bohatě prosklilí a přísně geometricky pročlenili. Úsporné, jasné a efektní řešení nedovolí domu zapadnout do okolní zástavby.³⁵

3.4. TECHNOLOGICKÁ FAKULTA A FAKULTA MANAGEMENTU A EKONOMIKY

Místo stavby: ulice Čiperova

Autor: ing. arch. Ladislav Pastrnek

Realizace: 1994

Rok 1989 znamenal mnohdy i změnu funkce u probíhajících projektů, jako se to stalo i v případě budovy Technologické fakulty a Fakulty managementu a ekonomiky VUT Brno. Budova měla původně sloužit jako sídlo Okresního výboru KSČ, listopadové události ji však zanechaly ve stavu hrubé stavby a vyvstala otázka, jakým způsobem ji dokončit. V roce 1990 padlo rozhodnutí přidělit objekt zlínským fakultám Vysokého učení technického a úkolu adaptovat prostory se ujal architekt Ladislav Pastrnek. Nové prostory začaly sloužit výuce o čtyři roky později.³⁶

Protože stavba byla v hrubých rysech hotová ještě před rokem 1989, architekt musel respektovat původní rozvržení hmot. Deskovému bloku hlavní budovy předchází do svahu postavená nižší sálová část na polygonálním půdorysu, do které měl být původně situován velký zasedací sál. Dnes se prostor využívá jako velkokapacitní aula. V druhém menším sálu sídlí tělocvična. Vlastní sedmipodlažní budova pak obsahuje pracoviště kateder s kabinety pedagogů a učebnami. Zatímco nižší sálová část dává přednost plné ploše fasády a je obložená cihelným páskem, jižní

fasáda hlavní budovy je plně prosklená. Cihelný pásek se na ní objevuje jen na postranních únikových schodištích segmentového tvaru.

Rozmístění hmot i materiálové řešení vyznívají velmi příznivě. Základní horizontální členění hlavní budovy vyrovnávají vertikály dvou únikových schodišť. Vyváženě působí kombinace hranolovité hmoty budovy se segmentovými tvary schodišť i s polygonální formou sálů. Prosklené jižní průčelí kontrastuje zase s plnými hmotami sálové podnože. Na celkovém architektonickém výrazu budovy se podílí keramický obklad, odvolávající se na tradiční zlínské neomítané cihelné zdivo.³⁷

Fakultní budova v centrální městské zóně západně od náměstí Práce se stala součástí komplexu, tvořeného Karfíkovým a Kubečkových okresním úřadem a budovou úřadu práce od Jiřího Gebriana. Tyto tři objekty dohromady vytvářejí kompozici ve tvaru písmene H.

3.5. ÚŘAD PRÁCE

Místo stavby: ulice Čiperova

Autor: ing. arch. Jiří Gebrian

Realizace: 1996

Úřad práce vznikl v roce 1996 právě jako spojovací článek dvou výrazných sousedících hmot. Celý objekt je osazen do komplikovaného terénu, což umožňuje nástupy z několika úrovní. Kvadratickou hmotu rozděluje nápaditě kubus vertikálních komunikací mezi dvěma křídly. Na fasádě se uplatňuje povědomá kombinace bílé omítky a cihelného obkladu, baťovské řazení oken je kombinováno s plně prosklenými plochami.³⁸

3.6. STŘEDNÍ ZDRAVOTNICKÁ ŠKOLA A PENSION

Místo stavby: Bartošova čtvrť

Autor: ing. arch. Ivan Bergmann, ing. arch. Stanislav Nožka

Realizace: 1994 – 95

Zdá se, že půlstoletí trvajících absence kontaktů zlínské architektury s probíhajícími evropskými a světovými trendy postavila zdejší architektury před otázku, zda navázat na tradice, či se vydat po stopách současné architektury. V řadě staveb se tradice funkcionalismu ozývá silně i po roce 1989. Červený cihelný pásek jako indikátor těchto tendencí sledujeme například na zmíněném Úřadu práce nebo fakultních budovách, ale i jinde. Někdy signalizuje a hlásá svou orientaci přímo programově, jako je to v případě architekta Ivana Bergmanna. Střední zdravotnická škola a pension, jejichž realizace proběhla v letech 1994 – 1995, jsou toho dobrým příkladem.

Škola stojí v Bartošově čtvrti, na dohled od Baťovy nemocnice, se kterou úzce spolupracuje a jejíž součástí tvoří pension pro starší občany (na jeho realizaci se podílel architekt Stanislav Nožka). Západní křídlo školy, navazující na objekt penzionu, je třípodlažní, s charakteristickou oblou střechou, východní křídlo pětipodlažní. Obě křídla spojuje segmentový kloub, ve kterém je umístěna vstupní hala. Svírají spolu úhel 45 stupňů. Nejvýraznější architektonický prvek představuje červená spárovaná cihla, doplněná kontrastní bílou barvou štítů, sloupů, balkonů a rámců oken a dveří. Typickou barevnou kombinaci doplňuje posazení v zeleni – a už tu máme povědomý obrázek zlínské architektury třicátých let. Škola i pension však mluví daleko bohatším tvarovým jazykem, kubickou hmotu architekti nejrůznějším způsobem pročlenili a odlehčili. Také netypická obloha některých tvarů, ať už jde o segmentovou spojovací halu, anebo o měkké ukončení budovy školy oblou střechou, přispívá k větší vstřícnosti místa.³⁹

Jestliže Bergmannovo dílo představuje jakousi tvůrčí nostalgii po baťovském funkcionalismu a svým způsobem skromnou invenci, jejímž výsledkem jsou jasné a jednoduché domy, pak téměř sochařské objekty jiného zlínského (a později brněnského) architekta, Svatopluka Sládečka ml., tvoří přesný opak. Z těch méně provokativních uveďme Obecní úřad v Šarovech u Zlína.

3.7. OBECNÍ ÚŘAD V ŠAROVECH U ZLÍNA

Místo stavby: Šarovy u Zlína

Autor: MgA. Svatopluk Sládeček, ak. soch. Luděk del Maschio, Dušan Mikulášek, ing. arch. Alice Šimečková

Realizace: 1997

V roce 1996 požádalo obecní zastupitelstvo Šarovy zlínské architekty o projekt budovy obecního úřadu (na projektu se podíleli architekti Luděk del Maschio, Dušan Mikulášek a Alice Šimečková). Stavba měla poskytnout prostory pro úřadovnu, sociální zařízení tanečního parketu, který je součástí přilehlého pozemku, a sklady pro místní knihovnu. Objekt pomyslně uzavírá areál letní tančírny. Kvůli nízkému rozpočtu a potřebě rychlé realizace byla použita základová deska stávajícího přístřešku pro stavební dělníky, kterou autoři zpevnili dřevěnou hrázděnou konstrukcí. Celý objekt je také opláštěn dřevem, což bylo podle autorů nejvýhodnější vzhledem k tomu, že stavba probíhala na podzim a v zimě.⁴⁰ Součástí objektu se stalo minimuzeum, za jehož jediný exponát slouží unikátní hasičská stříkačka z počátku dvacátého století. Muzeum zároveň poskytuje průhled do stavby. Realizace proběhla v roce 1997, ovšem souhlas se stavbou vydal Okresní úřad ve Zlíně až na základě písemného vyjádření starosty Šarov s příslibem, že zastupitelstvo bude užívat stavbu jen dočasně a jakmile mu to finanční podmínky dovolí, pořídí si objekt „důstojnější“ – zděný a omítnutý. Zcela jiného názoru byla porota

soutěže Obce architektů, která v roce 1998 udělila stavbě čestné uznání v kategorii novostavba a Obecnímu úřadu Šarovy cenu investora, který se dokázal vzdát konvenčních představ o reprezentaci.⁴¹ Autoři sami sdělili, že chtěli realizovat „stavbu bez symbolů“⁴², totiž bez symbolů instituce, které by snad mohly občany odstrašovat od vstupu dovnitř. Přesný opak – objekt „vyjadřující symbolické hodnoty úřadu“⁴³ – požadoval u předpokládané nové stavby zlínský okresní úřad, přičemž „chatičku“ nynějšího šarovského obecního úřady považoval nejspíš automaticky za provizorium.

3.8. POLYFUNKČNÍ DŮM NA PODHOŘÍ

Místo stavby: Zlín Podhoří

Autor: MgA. Svatopluk Sládeček

Realizace: 2000

Víceúčelový objekt stojí na místě volné parcely v pravidelné zástavbě činžovních vilek. V terénu je posazen tak, že směrem do ulice se jeví jako dvoupodlažní s podkrovím. To odpovídá měřítku okolní zástavby. Do dvora se otevírají tři podlaží s ateliérem v nejvyšší úrovni. Toto uspořádání umožňuje využívat první dvě patra pro komerční účely (střižna, dílna, prodejna krejčovského salónu), zbytek domu funguje jako byt s ateliérem.

Při pohledu z ulice zaujme kombinace estetiky funkcionalismu a hi-techu, klasické omítnuté a režné zdivo doplňuje technicistní vstupní lávka. Při bližším obhlédnutí pak divák překvapeně zjistí, že východní boční fasáda se organicky vlní, přičemž toto zvlnění není samoučelné, ale vychází z provozní organizace pozemku. Ostatní stěny jsou rovinné a vzájemně kolmé, pouze na západní straně nachází křivka protějšší fasády odezvu v konvexním arkýři kuchyně.

V interiéru se barevnost omezuje na černou, šedou a bílou, akcentovanou pouze jasně žlutými dveřními otvory. Industriální

atmosféru podtrhuje minimalistický nábytek a osvětlení reflektory.⁴⁴

4. REALIZACE 2000 – 2008

4.1. STŘEDISKO MLÁDEŽE A KOSTEL NA JIŽNÍCH SVAZÍCH

Místo stavby: sídliště Jižní Svahy

Autor: ing. arch. Jan Kovář

Realizace: 2003

Poválečná léta stavění pro duchovní potřeby občanů příliš nepřála. Od roku 1936 (Karfíkův evangelický kostel na Dílech) se pouze projektovalo, léta 1948 – 1989 byla pro sakrální architekturu obdobím obzvláště těžkým. I zde znamenal listopad 1989 značné uvolnění a do poloviny devadesátých let ve Zlíně vyrostla řada kostelů a kaplí. Přestože myšlenka postavit ve městě další duchovní centrum nabyla na intenzitě právě po válce, a Zlíňané se o to v průběhu let pokusili několikrát, druhý velký katolický kostel dostalo město teprve v roce 2003. Olomoucký biskup Jan Graubner zasvětil kostel Panně Marii pomocnici křesťanů. Kromě toho, že plní funkci dalšího křesťanského centra, má kostel ještě jedno poslání – ve dvou přilehlých křídlech sídlí fara s ubytováním pro kněze a hlavně Salesiánské středisko mládeže se sály a klubovny v suterénu.

Ve veřejné soutěži na nový kostel zvítězil návrh Jana Kováře, architekta, který se sakrální architekturou zabývá velmi intenzivně. Jeho obliba organických tvarů zde však stála před problémem, jak začlenit kostel do ryze funkcionalistického města. Autor nakonec zvolil jednoduchou kubickou formu. Budovy na půdorysu písmene „V“ vytvářejí jakýsi předprostor vítající návštěvníky. Hmota bočních křídel graduje do výšky štíhlou věží, která zároveň vytváří dominantu při pohledu z údolí.

Kostel na první pohled zaujme neobvyklou výstavbou hmoty a materiálovým řešením. Barevná zlínská klasika – kombinace červené a bílé – by se jinde mohla zdát přežitkem, zde je však na místě více než kontrastní řešení.⁴⁵

4.2. INFINITY SPORT

Místo stavby: náměstí Míru

Autor: ing. Petr Stibora, ing. arch. Jiří Jílek

Realizace: 2004

Od devadesátých let se na náměstí Míru v centru města začala soustřeďovat zajímavá a originální stavení. Jedním z nich byl už zmiňovaný obchodní dům Oboz architekta Petra Stibory z roku 1997. O několik let později vznikl na jižní straně náměstí, vlastně téměř naproti Obozu, jiný dům ze společné dílny Stibory a Jiřího Jílka – prodejna Infinity Sport. V roce 2004 se zde z jednotné uliční fronty vyloupila fasáda z netradičního černého kamene. Výraznou barvu utlumilo prosklení přízemí i vyšších pater, třetí patro lehce uskakuje a dosud čeká na skleněný baldachýn nástřešku. Stejně kvalitně jako čelní fasáda vyznívá interiér – celoskleněné schodiště, dlažba, obklady a rámy jsou provedeny velmi precizně.⁴⁶

Tyto realizace na sebe sice díky zástavbě náměstí nevidí, nicméně mohou se i tak těšit dobré společnosti, protože náměstí se v následujících letech stalo dějištěm dvou pozoruhodných stavebních akcí. V severozápadní části jde o zastavění spojnice náměstí s ulicí Zarámí, kde vyrostl sedmipodlažní polyfunkční dům, po němž následovalo vybudování nového obchodního a zábavního centra v prostoru mezi náměstím, Rašínovou ulicí a Dlouhou. Obě stavby vyprojektoval se svým týmem architekt Svatopluk Sládeček ml.

4.3. OBCHODNÍ A ZÁBAVNÍ CENTRUM ZLATÉ JABLKO

Místo stavby: náměstí Míru – ulice Dlouhá

Architekt: MgA. Svatopluk Sládeček, ing. arch Ivan Bergmann, ing. arch. Pavel Mudřík

Realizace: 2006 - 08

Když se v roce 1990 na náměstí Míru objevily obchodní buňky, působila tato poněkud rozpačitá a od počátku kontroverzní zástavba jako bizarní úkaz. Pokus vybavit tuto část Zlína byl sice chvalitebný, ale provizorní „krabice“ zdevastovaly městské centrum. Alespoň na čas. Vlna zakládání super- a hypermarketů vzala buňkám jejich smysl. Centrum města však ještě donedávna hyzdilo několik hluchých míst, především obě proluky.

Fakt, že exponovaná část centra vypadá jako periferie, se městu nelíbil už dlouho. Před pěti lety se spekulovalo o tom, co s průchodem do Dlouhé ulice. Objevila se i myšlenka vybudovat zde hotel. Nakonec se úkolu zpříjemnit tuto část města zhostila zlínská společnost REIN Holding.

Obchodní a zábavní centrum Zlaté jablko mělo především důstojně dostavět centrální část města. Kromě svého primárního programu – obchodního centra – mělo také přispět k architektonickému oživení města a především esteticky upravit nevzhlednou část, která je městu už dlouho trnem v patě.

Příprava projektu započala v roce 2004, již koncem léta proběhly první práce na místě, kde dříve stávala Záložna, tržnice a dům „U Slunce“. Jak proluka, tak budovy samotné nebyly vzhledem ke svému neutěšenému stavu chloubou města. Součástí centra by měla být nástavba parkovacího domu na stávajícím betonovém parkovišti na rohu Dlouhé a Kvítkové, jehož autorem je architekt Ivan Bergmann. K projektu patří i oprava a revitalizace pěšího městského podchodu pod ulicí Dlouhá, který je pro město velmi významnou komunikační cestou a bude mimo jiné sloužit i jako spojení parkovacího domu a centra Zlaté jablko. Rekonstrukce podchodu se ukázala být počinem velmi záslužným.

Před započítím stavby, v neutěšených podmínkách, procházelo podchodem i 10 tisíc lidí denně, dnes už pěší občan nemusí do „tunelu“ – podchod je vybaven eskalátory, výtahy a v neposlední řadě i bezpečnostními kamerami. Podchod je přímo propojen s obchodním centrem, které další tři vchody otevírají z náměstí Míru a z ulice Dlouhé – budova je tak volně průchozí.⁴⁷

Zajímavým detailem je spojovací skleněný krček mezi Zlatým jablkem a elektroobchodem Elkoma nad ulicí Rašínovou (Pavel Mudřík), ve kterém je umístěno posezení jedné z kaváren.⁴⁸

Očekávanou součástí Zlatého jablka se stalo multikino se šesti sály a kapacitou jednoho tisíce míst. Ne každý to přijal s nadšením, objevily se spekulace, zda první multikino v kraji nenahradí klasické zlínské Velké kino. Co bude s největším klasickým biografem v České republice, zatím není jasné. Radnice se ale nebojí, že by multiplexy zkrátily Velkému kinu život. Nabízí se možnost poskytnout prostory k pronájmu jiným subjektům – mezi zájemce patří Univerzita Tomáše Bati, která by kino zřejmě využila pro volnočasové aktivity studentů.⁴⁹

4.4. POLYFUNKČNÍ DŮM „ROBOT“

Místo stavby: náměstí Míru – ulice Zarámí

Autor: MgA. Svatopluk Sládeček

Realizace: 2004

Řešení proluky v rohu náměstí Míru zachránilo město od dalšího architektonického nedopatření, pro které se složitý stavební prostor přímo nabízel. Průchod z náměstí na ulici Zarámí, Zlíňany láskyplně nazývaný „myší díra“, měří na šířku pouhých 630 centimetrů, navíc výškový rozdíl mezi náměstím a ulicí Zarámí je celých 5 metrů a přímo středem pozemku vede i tepelný kanál.

V polovině osmdesátých let se přistoupilo k plošné asanaci téměř poloviny uličního bloku a na jeho místě vyrostl objekt pošty.

Následujících dvacet let zela v rohu náměstí proluka, zatížená majetkovými spory a jako stavební místo velmi komplikovaná. Postupně vzniklo několik návrhů různých architektů i studentů architektury, realizace se proluka dočkala teprve v roce 2004 díky architektům Svatopluku Sládečkovi a Karlu Havlišovi.

Úzký prostor zaplnil víceúčelový sedmipodlažní dům, ve kterém kromě kanceláří, obchodů a restaurace najdeme také luxusní byty. Tři metry dlouhá přízemní pasáž je průchozí, spojení se Zarámím tak zůstalo zachováno. Po celé délce dům zachovává stejnou výškovou úroveň, teprve v místě, kde začíná pošta, se výškový rozdíl vyrovnává plošinou pro kočárky a schodištěm. Celý dům je vertikálně propojený schodištěm a výtahem. Čelo tvoří velké skleněné plochy působivé při večerním osvětlení.

Stavba tvoří dva samostatné objekty: čelem k náměstí Míru polyfunkční dům a směrem k ulici Zarámí dvoupodlažní cukrárna.

Architektura, maximálně jednoduchá a oprostěná od jakýchkoliv zbytečností, působí až puristicky. Podle vlastních slov autora *„je to tak jednoduché, že už z toho nejde nic odstranit.“*⁵⁰ Plechové „hledí“ střešní terásky pokukuje zvědavě po náměstí – a jméno je jasné, dům dostal slušivou přezdívku *„robot Emil.“*

4.5. KONGRESOVÉ A UNIVERZITNÍ CENTRUM

Místo stavby: náměstí T. G. Masaryka

Autor: ing. arch. Eva Jiříčná

Realizace: 2004 – 08

Kongresové a Univerzitní centrum Univerzity Tomáše Bati představuje jeden z největších a nejnákladnějších projektů za poslední léta – stavbu významnou svou funkcí, neméně pak jménem architektky s ní spojeným.

Zcela jiné, a přece známé – tak by se dala popsat stavba Kongresového a Univerzitního centra, které vyrůstá ve středu Zlína. Dílo světoznámé architektky Evy Jiříčné, zlínské rodačky a

průkopnice stylu high-tech, působí v hranatých svorkách baťovského konstruktivismu nevšedním a zvláštním dojmem. Už pro svůj neobvyklý tvar. Celý komplex KUC tvoří dva samostatné objekty – třípodlažní Kongresová budova, která se má v budoucnu stát sídlem zlínské filharmonie, a pětipodlažní budova Univerzity Tomáše Bati, která je navržena na principu dvou samostatných zakřivených hmot ve tvaru elipsy, zastřešených proskleným atriem. Ta se stala domovem rektorátu a univerzitní knihovny. Oba celky jsou propojené dvoupodlažním podzemím s parkovištěm, technickým a skladovacím zázemím.

V roce 2001 byla založena Univerzita Tomáše Bati, díky které se město začíná plnit mladými lidmi a ožívá. Univerzita se ukázala být pro město významným investorem – během prvních tří let se rozrostla o novou fakultu multimediálních komunikací, získala a opravila tři internáty pod Domem umění a na Jižních Svazích vybuodovala nový univerzitní kampus, jejíž součástí je Fakulta technologická, tělovýchovné zařízení a děkanát. Poslední, téměř miliardovou investicí se stalo právě Kongresové a univerzitní centrum, které by univerzitě poskytlo nové prostory a navíc by sloužilo jako regionální informační středisko díky univerzitní knihovně.

Novostavba měla být situována na místě asanovaných Masarykových škol, tedy v lokalitě urbanisticky velmi cenné. Od roku 2003 probíhala diskuze o tom, jak by měla nová stavba vypadat, žádný návrh však nebyl přijat. Objevila se dokonce myšlenka uvést areál do původní podoby, tedy zastavět ho replikami Gahurových škol. Ani tento plán neprošel, především kvůli zcela odlišným požadavkům moderního vzdělávacího zařízení.⁵¹

Univerzita a magistrát se rozhodly vsadit na dobré jméno a pověřit projektem Evu Jiříčnou. „*Ráda bych dala Zlínu něco, na co by mohl být pyšný, protože Zlín si něco pěkného zaslouží*“⁵², nechala se slyšet architektka pro tento úkol z nejpovolanějších.

Od počátku bylo jasné, že místo nabízí nepřeborné množství způsobů řešení nové zástavby. Nezbytné ovšem bylo respektování urbanistických daností této lokality – tzv. severojižní Gahurovy „zelené osy“ příčně protnuté osou mezi Obchodním domem, Tržnicí a asanovanými školami. Nový komplex leží, stejně jako původní školy, na půdorysu rozevřeného „V“ a přirozeně tak respektuje urbanistické řešení místa.⁵³

Zde ale podobnost končí, neboť autorka záměrně použila jiné tvarosloví a materiálové prostředky, než jaké známe z baťovské architektury. Záměrem bylo odlišit se. To odpovídá názoru Evy Jiříčné na „starý“ Zlín a na otázku, co s ním. V tom má architektka jasno – základní architektonická koncepce Zlína je naprosto originální a geniální, ale není nutné dnes kopírovat všechny detaily, už proto, že dnes se staví jinak než před sedmdesáti lety.⁵⁴

Možná ne každý zlínský architekt by s takovým názorem souhlasil. Když se poprvé objevila myšlenka realizace KUC, vzbudila také rozporuplné reakce,⁵⁵ ale dnes, kdy už stojí první část komplexu – budova Univerzity, se ozývá jen málo kritických hlasů a žádný, který by tvrdil, že stavba snad uráží ducha baťovské přísnosti. I když materiálové řešení se vyhnulo klasickému betonu a cihle, stavba neruší. Prostě si, přesně podle přání autorky, podala ruku se starou zlínskou zástavbou a splynula s ní.

V květnu 2003 představila Jiříčná svůj projekt ve Zlíně, na podzim roku 2004 byly zahájeny přípravné práce na Univerzitním centru. Základní kámen byl slavnostně položen 26. června 2006 a kolaudace proběhla 28. ledna 2008.⁵⁶ Stavba vznikala během osmnácti měsíců a autorka navrhla také vnitřní vybavení. Podle vlastních slov se snažila, aby interiér budovy vyzníval radostně.

Kulturní centrum v severní části pozemku je vybudováno pouze zčásti. Stojící jižní budovu vylepšila řada technických detailů, například prosklený obvodový plášť se slunolamy,

speciální fólie na střeše atria k zachycení tepelného záření nebo rekuperační jednotky ohřívající čerstvý vzduch v budově.⁵⁷

17. června 2008 Univerzita Tomáše Bati slavnostně otevřela své nové sídlo. Mezi pozvanými hosty samozřejmě nechyběla architektka Eva Jiřičná a první rektor univerzity Petr Sába, který s myšlenkou nové školy přišel. Slavnostního otevření se zúčastnil také Tomáš Baťa ml. Všichni se shodli, že centrum působí velmi příjemným dojmem, který umocňuje navržený barevný nábytek. Autorka sama se vyjádřila, že *„ta budova má smysl jedině tehdy, když splní svůj účel, kterým je vytvářet studentům příjemné prostředí.“*⁵⁸

Před dokončením celého areálu je snad předčasné budovu hodnotit, ale doposud průběh stavby probíhal hladce. To je třeba ocenit už vzhledem k tomu, na jak přísně limitovaném a rizikovém území v centru Zlína stavba roste. Navíc na zlínské poměry je projekt KUC opravdu mimořádný – jde o největší komplex veřejných budov od baťovské éry. Snad toto jedinečné dílo přesvědčí i ty největší skeptiky, že nelze stále jen čerpat z dědictví minulosti, ale že Zlín může být bez obav moderní a progresivní.⁵⁹

Kongresové a Univerzitní centrum je dalším příkladem, jak plynule navázat na tradici a přitom se jí nenechat omezovat. Ve Zlíně v současné době velmi diskutovaná otázka – jak naložit s dědictvím, jakým způsobem pokračovat v zástavbě. Tvořit úplně jinak, nově? Nebo se snažit zachovat tvářnost města, které je v podstatě hotové a dokonalé?

5. HISTORIE SOUKROMÉHO BYDLENÍ VE ZLÍNĚ

Od dvacátých let, kdy můžeme sledovat první snahy o komplexní řešení bytové situace se zohledněním rozsáhlého urbanistického plánu celého Zlína, až po současný stav, se pohled na soukromé bydlení ve Zlíně značně změnil.

Bařova „*domeřková ideologie*“⁶⁰ v pŕedvaleřnych letech způsobila vyčerpání územních rezerv města, coř později vedlo ke kompenzaci v podobě viceetazovych dom. Karfkovy a Drofovy vyskove domy byly řešeny s obdivuhodnou komplexností, stejne jako Kolektivní dům Jiriho Vořenilka, ale idea spoleřneho bydlení se tímto směrem dále nerozvíjela.

Komunistick reřim neměl o kvalitn architekturu realn zájem. Jedinou starost v bytové výstavbě bylo zajistit standardizovan byt co nejvíce obyvatelům na co nejmenší ploše. Postupne se toto řešení ukázalo jako nerealne a obnovila se výstavba rodinných a druřstevnich dom – ovšem bez reprezentativních výsledků. Komunistick pŕevrat způsobil, že vila, coby „buržoazn“ stavebn typ, upadla v nemilost.

Zcela samostatnou kapitolu padesátých let tvoŕ zlínské domy architekta Zdeňka Plesníka. Jestliže po roce 1948 získal stavebn monopol socialistick realismus, pak projekty Zdeňka Plesníka vystupuj jako skryt antiteze oficiálního stylu – tvŕuŕ vzdor dobe.

Jak se Plesníková podaŕilo obejít odpor reřimu k „buržoaznímu“ typu rodinné vily, zůstává záhadou. Tŕ slavne vily – cestovatel Jiriho Hanzelky, Miroslava Zikmunda a skladatele Zdeňka Lišky – projektoval Plesník krátce po sobě mezi lety 1953 – 59. Všechny jsou na svou dobu neobvykle velkoryse řešeny a využívají hru s monumentálními vnitŕnimi prostory.⁶¹

V sedmdesátých letech se podobne elegantně vyhnuli diktátu doby architekti Šebestián Zelina a Jir Gŕegorık pŕ bytové zástavbě Jiřnich Svahů. Pŕestože vzny nedostatek byt si vynutil obnoven stavby rodinných a druřstevnich dom, nové prostory k bydlení vznikaly spíše řivelne a svépomocí, nelze tedy mezi nimi hledat kvalitn projekty.⁶²

Ojedinnel počin se uskutečnil koncem osmdesátých let – uř zmiņovan ekologick dům architekta Stanislava Hrazdíry ve Zlíně - Ostrate. Trochu exotick domov manřel architektů ve skutečnosti pŕedznamenal téma, které se v současnosti ukazuje

aktuální a je mu věnováno čím dál více pozornosti jak ze strany architektů, tak především obyvatelů – cesta co nejšetrnějšího a nejúspornějšího bydlení.

Skutečný přelom však nastal teprve po listopadu 1989. Přirozené uvolnění přineslo kromě nových či spíše obnovených materiálových a technologických možností také mohutný rozlet kreativity tak dlouho omezovaných architektů. Kromě výtvorů „podnikatelského baroka“ – těžko říct, zda jsou ve vzácně jednotném funkcionalistickém Zlíně víc k pláči než k smíchu – vznikla řada objektů, které městskou krajinu skutečně obohacují.

Největší změnou zdaleka nejsou dispoziční novoty, nýbrž neobvyklé materiálové řešení. Klasickou zlínskou cihlu pomalu, ale jistě vytlačuje beton, ocel a sklo, ale třeba také dřevo. Soukromé bydlení směřuje k maximální jednoduchosti a účelnosti, což je myšlenka ne tak vzdálená baťovskému způsobu uvažování, avšak možnosti a také odvaha dnešních projektantů často vyústí v nebývalé a možná i trochu bizarní řešení. Není se co divit počáteční nedůvěře (ne-li zděšení) zlínských obyvatel, žijí totiž v památkáři silně podporované atmosféře úcty k nedotknutelné cihle.⁶³

Po roce 1989 se individuální bydlení opět dostává do oblasti zájmu soukromých investorů. Nicméně mezi architekty jde o zadání málo populární, neboť je to práce s nejasným výsledkem a v nejistých finančních podmínkách.⁶⁴ Navíc období socialismu, které vyškrtlo rodinný dům ze svých priorit, vytvořilo hluché místo, které se porevoluční architektura snažila vyplnit nejrůznějšími způsoby. Ve Zlíně se nejspíš zdála nejschůdnější cesta následování příkladu *batismu*, ale nápad stavět nové baťovské domky se neseťkal s větším ohlasem. Některé domy z devadesátých let se nejrůznějším způsobem potýkají s odkazem klasického funkcionalismu, jako například „meierovsky“ střižená bílá vila v Lazech architekta Jana Přehnalá z roku 1995. Vilku čistého kubického tvaru na svažitém terénu oživuje jak z uliční, tak zahradní strany vystupující půlválec a kulatá okna.

Neobvyklý je počín stejného data – rodinná vila v Malenovicích Richarda Turny. Architekt dostal volnou ruku a vznikl objekt zajímavě hravý jak tvarově, tak barevně a materiálově.

Naopak klasicky umírněně působí dům postavený v roce 1999 na Kudlově. Architekt Jaroslav Hošek volně navázal právě na baťovský ideál minimálního individuálního bydlení. Dům má sice netypický půdorys (tvar písmene U s patiem otevřeným do zahrady), ale vnější lícové cihelné zdivo obvodového pláště z červených keramických lícovek doplněné bílými okny tvoří nezaměnitelnou zlínskou kombinaci a nenechává nikoho na pochybách, jakého druhu byla inspirace pro tuto stavbu.⁶⁵

Nejméně půlstoletí trvajících tradice „krabicovitě“ zástavby zpočátku ztěžuje přijmout bez zábran dům, který se vymyká běžné zlínské představě o bydlení. A což teprve takový, který se vymyká představě o bydlení vůbec, jako například rodinný dům Svatopluka Sládečka a studia New Work v lokalitě Mladcová (2003). Konzervativním očím může exhibicionisticky otevřené obydlí bez jediného pravého úhlu připadat snad jediné jako zlomyslná provokace. Dům má nejednu zvláštnost. Na přání investora byl navržen tak, aby v budoucnu mohl být rozdělen na dvě nezávisle fungující jednotky. Neobvyklý oválný půdorys ruší zvenčí jen „ocásek“ zádveří, který jasně signalizuje příchozímu vstup do domu. Ničím nerušený je naopak vnitřní „nekonečný“ prostor, obzvláště působivý pak musí být pohled z okna ložnice, které se velkoryse otevírá na jižní straně domu směrem do údolí.⁶⁶

Jestliže dům v Mladcové, vybízející svým specifickým půdorysem k neustálému obcházení, budí dojem nepřístupnosti, pak rodinný dům ve Štípě (2006) je přímo nedobytná pevnost. Atriový dům – v našich zeměpisných šířkách jev budící pozornost. Ve Štípě ještě více pro výrazný materiál fasády, vyznívá totiž jako plechovka s nutným minimem otvorů umožňujících vstup. Příjemné pozvání to není, ale kdo se nenechá odradit, pozná pravé srdce domu. Vše se tady točí kolem středového atria.

Proč ale zrovna ve Zlíně vyrostl tak vysoce rozjímavě pojatý dům? Důvody se zdají být čistě prozaické – parcela je vymezena třemi komunikacemi. Za takových podmínek se není co divit snaze majitelů uzavřít maximálně svůj soukromý životní prostor.

Amébovitý útvar v chráněném údolíčku příměstského satelitu prozrazuje přesně opačnou snahu než jiný Sládečkův dům – rodinné sídlo na okraji obce Březůvky u Zlína. Jméno tohoto projektu vyklouzne bezděčně každému, kdo jej i jen v rychlosti zahlédne – vrtule... Půdorys ve tvaru písmene X a střechy nakloněné tak, že připomínají listy vrtule. Oproti klasickému rodinnému domu má bydlení v této kuriozitě několik zajímavých výhod – například každý „list“ obytného prostoru zabírá jeden pokoj, ze kterého má jeho obyvatel naprosto privátní výhled do okolí. Idylické prostředí Březůvek vyžadovalo jiný přístup než v hustě zastavěné Štípě. Ramena vrtule jsou zakončena prosklenou čelní stěnou a s důvěrou se otevírají do krajiny. Ústředí domu tvoří kuchyně, tedy opět téma srdce domu, ale tentokrát v jiném kontextu, v prostoru maximálně otevřeném a rozvětveném po terénu.⁶⁷

Architektura, stejně jako všechno, co prochází vývojem, potřebuje změnu. Čím je změna provokativnější, tím má nová myšlenka větší šanci na úspěch. Sám autor přiznává, že jej daleko více než Gahura či Karfík zaujal Miroslav Lorenc, jehož stavby tvoří druhý pól zlínského meziválečného stavění.⁶⁸ Během prvních let praxe si Sládeček vytvořil svéráznou metodu navrhování, kterou pojmenoval „*figurativní architektura*“. V podstatě jde o stavby, které se samy stávají symboly, figurami. Díky tomu mohou nabývat nezvyklých tvarů a dispozičních řešení. Málokdy mají klasický čtvercový nebo obdélníkový půdorys, někdy z nich vylézají rozličné útvary, vždy jako průmět vnitřku. Pocit uchopitelnosti jim dal označení „figurky“. V zástavbě na okrajích měst se sice vyjímají poněkud zvláště, pro netypická řešení má však architekt vždy dobrý důvod. Jsou to vesměs skromné a úsporné stavby, nikoliv však po stránce estetické.⁶⁹ Zvláštní, spíše

sochařský než architektonický přístup k navrhování a volná inspirace kdečím, co se vyskytuje v městské, příměstské i průmyslové zástavbě, dává vzniknout objektům tak nevšedním, že každé nezkušené oko musí být zprvu na rozpacích – co s tím? Autor naopak vždycky ví, „co s tím“ – nezvyklé řešení nikdy nevyžaduje ústupky, nejde proti přání stavitele ani proti „přání místa“, naopak, vplývá jako tvárná hmota do všech požadavků a umí i případná omezení využít ve svůj prospěch.⁷⁰

Situace kolem soukromého bydlení ve Zlíně se od dvacátých let postupně měnila a každá z etap vývoje přinesla nové úkoly – hledání typu individuálního a přitom unifikovaného bydlení během baťovské éry, panelománii v padesátých letech, první vlašťovky tvůrčího oživení v letech sedmdesátých a osmdesátých a konečně prolomení ledů po sametové revoluci. Přestože situace v bytové výstavbě se po listopadu 1989 nevyvíjela jednoduše, kvalitní projekty si našly cestu k realizaci.⁷¹ Současnost však přináší další specifický problém – otázku ochrany soukromých domů již postavených a potenciálně ohrožených.

6. MĚSTSKÁ PAMÁTKOVÁ ZÓNA

Když byla v roce 1990 vyhlášena Městská památková zóna Zlín, byl to jistě krok potřebný a záslužný (zajistilo se tím, že kromě ÚHA se ke každému zásahu do zóny bude vyjadřovat i Národní památkový ústav). Město si naštěstí zavčas uvědomilo výjimečnost industriálního centra a udělalo hodně pro to, aby bylo zachováno pokud možno v původním stavu. Městská památková zóna zahrnuje rozlohu zhruba 700 hektarů s historickým jádrem a převážnou částí průmyslového zahradního města. V jejím rámci jsou evidovány jako památkově chráněné objekty také baťovské domky v městských částech Zálešná, Letná, Podvesná, Lazy, Díly a Obeciny.⁷²

To ovšem přináší jejich obyvatelům nemalé potíže. Pokud chtějí na svých domech provádět stavební úpravy, musejí kromě

požadavků stavebního úřadu splnit také přísné požadavky památkářů. Nesmějí například provádět přístavby v patře, aby se nenarušila unifikovaná podoba obytných kolonií. Omezení se týkají podoby i materiálu oken. Památkáři například zavrhnou použití jakýchkoliv náhražek, doplňků a nepůvodních materiálů a požadují, aby původní díl, až doslouží, byl nahrazen přesnou kopií. Pro majitele domu to znamená především finanční zátěž.

Podle bývalého hlavního architekta Pavla Nováka by město, pokud iniciátora přestavby zatíží, pro něj často nepochopitelnými a zbytečnými požadavky, mělo také poskytnout finanční podporu. Od státu se však podpory nedočkají. Ideální by bylo získat státní dotace na rekonstrukce všech baťovských domů – plošné dotace jsou však poskytovány pouze městským památkovým rezervacím, což není případ Zlína. Zlíňané tak vedou s památkáři boj o každý okenní rám.

Zdaleka nejhorší možnost v kauze baťovské domky nastane, pokud se město rozhodne domy rozprodávat do soukromého vlastnictví, jak se to stalo ve druhé polovině devadesátých let. Město ztratilo nad domy kontrolu i možnost investovat do jejich rekonstrukce a odborně zachovat podobu kolonie z Baťovy éry. Místo toho provádí přestavby jejich majitelé (často necitlivě) a navíc jim do toho mluví stát.⁷³

Někdy je těžké lidem vysvětlit, že žijí v památkové zóně, obzvláště když chtějí k domu další patro, garáž, příjezdovou cestu a moderní okna. Bez ohledu na to, kolik jich ve skutečnosti je, stále zoufale málo lidí si bude uvědomovat, že jejich životní prostor je součástí unikátního urbanistického komplexu, a ještě méně se jich bude nadšeně vrhat do stavebních komplikací, které s sebou nese úprava památkově chráněného objektu, jen proto, aby byla zachována jedinečnost urbanistické perly zlínského kraje.

Výsledkem nespokojenosti majitelů „postižených“ domů je útok na památkáře, kteří jsou v očích veřejnosti jednoznačně ti „zlí“. Město vede s Národním památkovým úřadem nezdolný boj o každý ústupek – paradoxně pak zastupitelstvo města odpouští

pokuty, udělované stavebním úřadem za nedodržení stavebních zákonů a pravidel.

Pravdou zůstává, že některým domům je dnes přes 80 let a jejich stav je neúnosný jak po stránce stavebně – technické, tak i co se týká plošných nároků na bydlení.

Obrovský rozsah MPZ je jen stěží uhlídatelný, město stále vede jednání o zmenšení jejího rozsahu. Památkáři současně usilují o začlenění dalších objektů do zóny. Podle architektů je na takový krok už pozdě. Na to se mělo pomýšlet už na počátku devadesátých let, kdy se o památkové zóně začalo uvažovat.⁷⁴

6.1. MĚSTSKÁ PAMÁTKOVÁ ZÓNA ZLÍN

O ochraně zlínské architektury zlatého věku (1910 – 1950) se uvažovalo už od šedesátých let. V době socialistického realismu byly Bařovy stavby znehodnocovány nebo málo udržovány. Od roku 1964 jsou chráněny Karfíkův mrakodrap a Kolektivní dům Jiřího Voženílka. Na celostátní vědecké konferenci v březnu 1970 vyslovil Milan Podzemný, tehdejší hlavní architekt města, požadavek na prohlášení Zlína nebo jeho částí za rezervaci moderní architektury. V této době se u nás už naléhavěji projevila potřeba ochrany historických městských celků z dvacátého století. Po výběru chráněných míst byl Zlín počátkem osmdesátých let vytipován jako městská památková zóna. Její schválení a vyhlášení však čekalo až na říjen 1990. V době svého vzniku zahrnovala MPZ prostor náměstí Práce, východní část závodu, zámek s parkem a prospekt internátů s Domem umění. Toto centrální území dotvářela západní část továrny a Bařovy čtvrti rodinných domků – Letná, Podvesná, Zálešná, Lesní čtvrť, Díly, čtvrť Julia Fučíka, Morýsovy a věžové domy a Masarykovo náměstí. Zóna sice zahrnuje i starší historické objekty uprostřed Zlína, ty však mají význam pouze doplňující. Z toho je patrné, že hlavní důraz spočívá na zlínském konstruktivismu a Gahurově urbanistickém uspořádání.

Do programu konzervace MPZ je zahrnuto i všech dva a půl tisíce dochovaných baťovských domků, které měly podle tehdejší představy zůstat „skanzenovitě“ zachovány a stavební aktivita v koloniích se měla přísně monitorovat. To se ale vzhledem k rozsahu MPZ zdá takřka nemožné, už proto, že na jejich udržování město nemůže získat státní dotace. Za účelem zachování památkově chráněných objektů byl odstartován Program regenerace MPZ Zlín. Program regenerace umožňuje přeměnu významných staveb na památky, objekty zapsané do Státního seznamu nemovitých kulturních památek pak mohou čerpat státní dotace. K Programu regenerace se město přihlásilo v roce 1995 a v prvních pěti letech byly prostředky použity na opravu několika soch, vstupní části a fasády zámku a na obnovu fasády Kolektivního domu, avšak na žádný objekt baťovské architektury. Jedním z důvodů byl i fakt, že řada objektů teprve čekala na zápis do státního seznamu nemovitých kulturních památek.⁷⁵

Na druhou stranu se město snaží o redukci památkové zóny vyjmutím některých částí. V roce 2000 jmenovalo zastupitelstvo pracovní skupinu pro redukci MPZ. Hlavním požadavkem bylo zmenšení MPZ o obytnou část Lesní čtvrť a severovýchodní část centra. Toto opatření by umožnilo soustředit prostředky a péči na skutečně hodnotné objekty.

Zastupitelstvo také zažádalo o úpravu „Hlavních zásad památkové péče pro územní a stavební řízení MPZ“ tak, aby při rekonstrukcích bylo možno použít plastová okna a dveře při zachování původního tvarosloví. Provedená analýza prokázala, že pokud by u výplní otvorů zůstaly zachovány původní rozměry a členění, materiál by byl neidentifikovatelný a tedy nepodstatný.⁷⁶

Pokud by byly úpravy přijaty, v praxi by to znamenalo, že majitelé domů by neřešili zdaleka tak velké potíže.

Zcela jistě by se tak prohloubila i občanská zodpovědnost za uchování této významné části národního kulturního dědictví.

Na druhou stranu cílem památkové péče je zachovat původní podobu, včetně genia loci, nikoliv pouze zdání podobnosti. V roce

1995 vypracoval architekt Radek Kolařík koncept územně plánovacího podkladu a stanovil v nich podmínky, za nichž se smí stavět na území Městské památkové zóny. Každý nový stavební zásah nutně znamená porušení intaktnosti historického celku a udělat „šetrnou“ opravu je vlastně nemožné. V případě nahrazení dřevěných výplní otvorů (oken a dveří) plastovými se například ukázalo, že plast neumí „stárnout“ tak jako dřevo. Proti nahrazování oken navíc mluví fakt, že údržba plastových oken není o nic snazší a jejich životnost je také omezená.

Ani dostavba v „baťovském duchu“ není možná – z důvodů technických (jiné stavební postupy) ani z toho důvodu, že na dostavbě by nebyla dostatečně čitelná doba jejího vzniku. Takový purismus by měl za následek výrobu archaických produktů současnosti.⁷⁷

„Boj o okno“ skončil teprve v roce 2003, kdy bylo město pověřeno výkonem památkové péče. V brožuře „100 rad pro rekonstrukce, opravy a úpravy baťovských domků“, kterou Magistrát města Zlína vydal v roce 2006, už se praví, že *„materiálové řešení oken nebude památková péče zkoumat“*. Vyžaduje ovšem zachování původní velikosti stavebního otvoru, původního členění okenních křídel i subtility dělicích prvků a členící prvky nových oken vždy musí předstupovat před rovinu zasklení. Na materiálu u dveří ale památkáři trvají.⁷⁸

Hlavním zájmem památkové péče je, aby domu zůstaly jeho charakteristické znaky, tzn. jednoduchá kubická hmota, rovná střecha, režné červené cihelné zdivo, členění typizovaných oken a zasazení do zeleně s ohraničením jednotlivých pozemků jen živými ploty.⁷⁹

Řada domků už byla nevhodnými přístavbami poškozena, ukazuje se však, že toto poškození není nevratné a po odstranění následků by mohlo dojít k rehabilitaci území. Kromě provizorních přístaveb, částečných adaptací nebo nevhodného opláštění zasahují majitelé domů také terénními úpravami, nahrazením

živých plotů klasickým oplocením a nevhodnými zahrádkářskými aktivitami, což ruší obraz MPZ stejně jako úprava staveb.⁸⁰

I přes mnohá omezení, která památková péče na bydlení v baťovském domku uvalila, je o ně mezi obyvateli stále velký zájem. Město Zlín snad navázalo se svými obyvateli oboustranně plodnou a tolerantní spolupráci, ale i zde můžeme narazit na několik renovačních omylů. Za všechny jmenujme nešťastnou přístavbu vily Jiřího Hanzelky.

6.2. OSUD VILY JIŘÍHO HANZELKY

Vilu cestovatele Hanzelky postavil vynikající zlínský architekt Zdeněk Plesník v roce 1954. Rok předtím stavěl pro Hanzelkova spolupracovníka Miroslava Zikmunda a nedlouho poté také pro zlínského hudebního skladatele Zdeňka Lišku. Plesník byl jedním z mála architektů, kteří si v socialistickém Zlíně dokázali udržet osobitý styl, částečně navazující na tradici baťovské architektury, částečně na prvorepublikovou vilovou éru. Mnohými je považován v návaznosti na karfíkovsko-gahurovskou tradici v ranější době sorely za posledního velkého funkcionalistického architekta. Zároveň je jednou z nejvíce opomíjených postav české poválečné průmyslové architektury.⁸¹

Celý problém Hanzelkovy vily spočívá v tom, že v roce 1998, kdy bylo vydáno stavební povolení, nebyl dům evidovaným chráněným objektem, o to bylo zažádáno teprve v roce 2000. Vila je totiž až za hranicí MPZ.

Jiří Hanzelka ve vile pobýval pouze čtyři roky, poté se vrátil do Prahy a dům daroval státu s podmínkou jeho využití pro mateřskou školu. Rok nato byla dokončena adaptace domu na jesle. Přes některé výraznější stavební úpravy zůstal původní půdorys jasně čitelný. K dalším zásahům se přistoupilo v letech 1983 – 1989, do vzhledu vily tehdy zasáhly dvě symetrické přístavby v zadní části domu. Na počátku devadesátých let se z vily stává rehabilitační stacionář pro postižené děti. Třípodlažní

stavba se ukázala jako nevhodná pro pobyt imobilních svěřenců. Na to upozornila jeho ředitelka provozovatele stacionáře, tedy město. Nabízelo se přemístění zařízení do větších prostor. To se však nestalo a začalo se stavět. Prvním krokem byla přístavba výtahu spojujícího všechna tři patra. Ta byla ještě konzultována s architektem Plesníkem, který si kladl především požadavek, aby bylo na první pohled jasné, že k původní stavbě nepatří.

Přístavba výtahu změnila jižní siluetu domu. Proti dohodě pak bylo probourání velkého okenního otvoru nad vstupní partií domu. Posledním hřebíkem do rakve se však stalo stavební povolení v roce 1998 a dokončení velké přístavby na severní straně. Původní stavba byla z hmotného, kompozičního i výtvarného hlediska dokončeným artefaktem, architektonickou devastaci způsobil enormní nárůst hmoty, se kterou objekt samozřejmě nepočítal.⁸²

To, že vila je tak trochu skryta obyvatelům Zlína, částečně vysvětluje, že veřejnost nekřičí na její obranu – o přestavbě věděla jen malá část občanů. Ovšem fakt, že nezasáhly příslušné správní orgány, je na pováženu.

Na druhou stranu je ve Zlíně několik staveb, které prošly rekonstrukcí s výborným výsledkem a pochvaluje si je jak odborná, tak laická veřejnost. Mezi tyto úspěšné projekty patří například rekonstrukce Malé scény nebo zprovoznění Bařova „mrakodrapu“. Nad jinými, které by si zasloužily stejně pietní přístup, dosud visí otazník – jako nad obnovou Památníku Tomáše Bati, který je dnes domovem Krajské galerie výtvarného umění.

7. REKONSTRUKCE

7.1. VELKÁ REKONSTRUKCE MALÉ SCÉNY

Malá scéna, původně obchodní a společenský dům, byla jako stavba Vladimíra Karfíka z roku 1937 zahrnuta do MPZ. Jde tedy o památkově chráněnou budovu.

Po divokých privatizačních devadesátých letech zůstala stavba naštěstí v péči města a nebyl zde soukromým investorům dán prostor k inovacím, které by znehodnotily její původní podobu. Její originální vzhled změnilo jen nepatrně několik drobných přestaveb.

Původní náplní objektu bylo kino se zázemím v suterénu, obchody, bufet a knihovna v přízemí a v patře tělocvična s hernou a kavárnou. V devadesátých letech byla provedena vestavba mezipatra pro potřeby Lidové školy umění, která zde sídlí dodnes. Právě ona se stala iniciátorem přestaveb. První impuls přišel v roce 2000, požadovalo se rozšíření výukových prostor a vytvoření chybějícího zázemí divadelního sálu. Ve veřejné architektonické soutěži zvítězilo řešení brněnských architektů Jindřicha Škrabala a Ludvíka Gryma. Zázemí stávajícího divadelního sálu architekti vyřešili podzemní přístavbou. Byla také zahájena oprava střechy a severní fasády, které se ukázaly být v havarijním stavu. Obnova těchto konstrukcí byla provedena v letech 2002 – 2003.⁸³

Protože jde o památkově chráněnou budovu, podařilo se získat finanční příspěvek z ministerstva kultury v rámci Programu regenerace. Stavební práce probíhaly pod přísným dohledem pracovníků památkové péče a architektů. Stavební prvky byly v převážné většině repasovány, nikoli nahrazeny novými výrobky. Pouze vstupní hliníkové dveře se musely vyměnit za nový ocelový prosklený portál.

Stejně pečlivě se postupovalo i při realizaci další etapy dostavby Malé scény. Zlínská architektonická kancelář AMA architekti (Pavel Martínek) navázala na studii brněnských architektů a práce plynule pokračovaly. Architekti navrhli nově interiér přízemí i podzemí divadelního sálu a příslušenství. Beze změn zůstalo zatím jen horní patro s učebnami ZUŠ. V této fázi už byly repase či repliky samozřejmostí, firma dokonce použila na výrobu materiál starých oken z baťovského areálu.

V říjnu 2006 byla malá scéna po několikaleté rekonstrukci a dostavbě slavnostně otevřena. Architekti, kteří se sešli o několik dní později na konferenci na téma obnovy Památníku Tomáše Bati, renovaci zhodnotili jako velice úspěšnou s tím, že i jiné zlínské památkově chráněné stavby by si zasloužily stejnou péči.⁸⁴

7.2. OBNOVA PAMÁTNÍKU TOMÁŠE BATI

5. října 2006 proběhla ve Zlíně konference na téma obnovy Památníku Tomáše Bati do původního stavu. Všichni přizvaní – pražští profesori architektury Ladislav Lábus a Emil Příklad, zástupci statutárního města Zlína, krajského úřadu a krajských organizací, památkové péče a zlínské architekti – se shodli na tom, že Památník je důležitým objektem baťovské éry a měl by být navrácen do původního stavebně – technického stavu. Stejně tak by měla být obnovena ideová náplň – objekt je sám o sobě výtvarným dílem a vyjadřuje osobnost a vlastnosti Tomáše Bati.⁸⁵

Památník – jeden z výrazově nejstřízlivějších projektů baťovského Zlína – je spojen s leteckou tragédií 12. července 1932, se smrtí zakladatele průmyslového obuvnického impéria Tomáše Bati.

Návrhem Památníku byl pověřen – jak jinak – Baťův dvorní architekt František Lydie Gahura. Památník uvítal první návštěvníky (zatím pouze s provizorní výstavou) v den prvního výročí smrti Tomáše Bati.

Místo pro Památník jako by zde už bylo nachystáno a čekalo jen na osudové události roku 1932. Není jisté, jak chtěl Gahura řešit situaci kolem náměstí T. G. Masaryka – městskou osu tvořenou vrstevnicovitě řazenými budovami internátů. Je možné, že prospekt T. G. Masaryka vznikl, alespoň zpočátku, na základě organického růstu, logickým řazením budov bez přesné představy, kde se zastaví. Z tohoto pohledu Památník završil a uspořádal rozběhnutý prostor a navíc vytvořil jakousi optickou smyčku – čelo Památníku hledí, spolu se sochou T. G. Masaryka o několik stupňů

níže, na otevírající se Jižní Svahy s vilou Tomáše Bati pod sebou.⁸⁶

Idea Památníku je prostá: jednoduchý hranol tvořený moduly zlínského skeletu opláštěný katedrálním sklem. Uvnitř osudový letoun Junkers a Bařova busta s pietní úpravou. Tři základní materiály zlínské architektury – beton, ocel a sklo – vyjadřují zvláštnosti Tomáše Bati: velkorysost, jasnost, vzlet, optimismus a prostotu. Gahura v památníku rozvinul řadu kompozičních a symbolických vztahů (vztah vertikály a horizontály, proporce zlatého řezu, symboliku čísla tři). Je možné, že přemýšlel o Památníku jako o sakrálním prostoru (s křížem vznášejícího se letadla). Každopádně příliš nepočítal se zařizováním prostoru, který byl postaven bez jakéhokoliv technického a hygienického zázemí. Byl to vlastně skleník, výstavní vitrína osobnosti Tomáše Bati.⁸⁷

Poprvé se o změnách v podobě Památníku začalo uvažovat už koncem třicátých let. Popud tehdy vyšel od samotné firmy Bařa – ne všichni akceptovali Gahurův výrazový asketismus. Návrh obložit halu leštěnou kamennou dlažbou a sloupy nerezovým plechem však naštěstí neprošel.⁸⁸

Nedobrovolnou rekonstrukcí prošel Památník během války. Při bombardování byl silně poškozen a téměř celá fasáda dostala nové zasklení. Po válce se zde začaly pořádat výstavy umění a v roce 1948 byl objekt adaptován a přejmenován na Dům umění. O dva roky později se stal i domovem Filharmonie Bohuslava Martinů. V roce 1957 sem přesídlila Krajská galerie. Největší stavební zásahy proběhly v polovině padesátých let. Bylo rozhodnuto o rekonstrukci a dostavbě bočních křídél pro potřeby Filharmonie (architekt Eduard Stařa). Do skeletu s unikátním kontinuálním prostorem byl vestavěn sál s varhanami. V průběhu let proběhly další dispoziční úpravy pro galerii v patře. Těmito přístavbami ztratil Památník svou jedinečnou čistou podobu, o jejíž navrácení chce město usilovat.⁸⁹

Obě instituce sídlící v dnešním Domě umění se v budoucnu přestěhují – Filharmonie Bohuslava Martinů do rostoucího Kongresového centra, Krajská galerie s největší pravděpodobností do některé z budov ve svitovském areálu.⁹⁰ Jak galerie, tak filharmonie si tyto změny pochvalují, neboť ani jedna nenachází v Domě umění vhodné podmínky pro svůj provoz.⁹¹ Plánovaný přesun i rekonstrukce Památníku je však zatím věcí budoucnosti. Vše závisí na tom, jak kvalitně bude provedena projektová dokumentace, a také na výši finanční podpory státu. Podle primátorky Ireny Ondrové přijde samotná realizace zřejmě až po roce 2013.⁹² O expozici v obnoveném památníku se vedou odborné diskuze – z velké části bude samozřejmě věnována památce Tomáše Bati, uvažuje se také o umístění výstavy zlínské baťovské architektury a díla architekta Františka Lydie Gahury.⁹³

7.3. 21. SPRÁVNÍ BUDOVA FIRMY BAŤA

Správní budova firmy Baťa má přezdívku „*jedenadvacítka*“ nebo jednoduše mrakodrap. Sedmnáctipodlažní železobetonový skeletový kolos vyprojektoval v roce 1938 Vladimír Karfík pro téměř 2000 pracovníků firmy. Původně měly administrativní prostory zaujmout tři standardní několikapodlažní budovy na jižním okraji zlínské továrny, nakonec Jan Antonín Baťa spolu s Karfíkem upřednostnili jedinou výškovou budovu. Se svými sedmdesáti dvěma metry se stala nejvyšším objektem v tehdejší Československu.⁹⁴

V čele továrního areálu tvoří nejen výškovou dominantu. Bezprostředně ovlivňuje vzhled náměstí Práce, jehož severní stranu uzavírá. Řídící centrum, „hlava“ celého podniku, stojí v bodě rozevření pomyslného vějíře – schéma charakteristické pro baťovské urbanistické rozvržení.⁹⁵ Čelem k městu shlíží na osu náměstí s hotelem Moskva a obchody a pak dál směrem k internátům a k Památníku Tomáše Bati.

Ekvivalentem zlínské architektury je standardizace a typizace. Základ tvoří systém umožňující co nejrychlejší stavění, aplikovatelný na jakýkoliv typ budovy – továrnu, skladiště, administrativu, školu, obchodní dům či dokonce kostel. Město roste jako stavebnice lego za pomoci modulového systému 6,15 x 6,15m (amerických 20 stop).⁹⁶ Mrakodrap díky němu získal monumentální jednoduchou krásu. Strohý třítraktový kubus, tyčící se k nebi, má funkčnost v popisu práce. Postrádá eleganci svým způsobem také monumentálního Památníku Tomáše Bati, jeho účinek tkví v něčem jiném. Každý detail stavby je naplněn myšlenkou na jasné, logické a konstruktivní jednání – ať už ve výrobě, nebo v životě.

Firma Baťa užívala novostavbu dokončenou v roce 1939 jen krátce, neboť již v roce 1945 byl celý podnik československou vládou znárodněn. Následujících čtyřicet let socialistické éry a dalších deset let ekonomického tápání po roce 1989 vyústily v likvidaci velkovýroby obuvi ve Zlíně. Kdysi prospívající Baťova továrna se tak proměnila v otevřenou periferii v těsné blízkosti centra.

Dlouhodobá stagnace znamenala velké riziko především pro technickou infrastrukturu domu. V roce 2000 město ve spolupráci s tehdejšími okresními úřady nastolilo myšlenku umístit sídlo nového krajského úřadu právě do mrakodrapu. Zlínský kraj se úlohy ujal a s velkou pečlivostí vybral pro projekt rekonstrukce zlínského architekta Ivana Bergmanna a Ladislava Pastrnka. Vzhledem k tomu, že jde o památkově chráněný objekt a spolu s Památníkem nejvýše ceněnou zlínskou architekturu, prováděly se rekonstrukční práce s největší obezřetností.⁹⁷

V únoru 2002 kraj mrakodrap symbolicky odkoupil od města. Od srpna 2003 se připravovala projektová dokumentace a byl vyklizen objekt číslo 11. Rekonstrukce byla zahájena 11. srpna 2003 a dokončena 30. října 2004.⁹⁸

Vinou trvalého využití v poválečném období se stavba celkově značně opotřebila. Musela se úplně vyměnit

infrastruktura, statika objektu však nevyžadovala stavební zásahy. Ve středu zájmu stálo udržení autenticity architektury, proto rekonstrukcí historického stavu prošla jen tam, kde byl originál stavebně neudržitelný nebo už neexistoval – omítku na osluněných (více namáhaných) fasádách nahradil totožný břízolit, chybějící cihelné pásy doplnily repliky, stejně se postupovalo v interiéru, kde repliky nahradily poškozená a zmizelá svítidla a kování. Vždy se usilovalo o zachování maximálního množství originálních prvků na místě, někdy dokonce formou archivování původních vzorků.

Pro některé dříve sériově vyráběné stavební prvky se musela najít nejvhodnější alternativa, na druhou stranu zájem o maximální možnou autenticitu budovy vedl k repasování části historických oken, která jsou nepostradatelná pro zachování výrazu mrakodrapu. Řada prvků se vyrobila na zakázku speciálně pro projekt rekonstrukce.⁹⁹

Původní transparentnost objektu nemohla být při nejlepší vůli zachována vzhledem k rozdílnému vnitřnímu uspořádání jednotlivých etáží – baťovské velkoprostorové kanceláře krajskému úřadu nevyhovovaly, proto se do dispozice zabudovala konstrukce vnitřních příček, ovšem díky snadné demontovatelnosti s vysokou mírou flexibility.¹⁰⁰

Rekonstrukce 8. etáže a ředitelského výtahu proběhla ve všech detailech v intencích původního návrhu. Ředitelská etáž získala díky dřevěnému dýhování a neobvyklému kaučukovému linoleu opět svou noblesní tvář. Částečně prošla obnovou i střešní zahrada s bazénkem. Na místě někdejší střešní zahrady najdeme také nový zasedací sál, kavárnu a terasu. Urbanistický koncept pak citlivě doplnily prosklené garáže ve vedlejší budově číslo 11.¹⁰¹

Zprovoznění „jedenadvacítky“ by mělo být prvním krokem revitalizace celého areálu bývalé Baťovy továrny. Cílem obnovy bylo maximálně zpřítomnit vrchol zlínské baťovské éry pomocí

autentické architektury, která by ovšem nesla novou technickou infrastrukturu 21. století s prvky tzv. „inteligentní“ budovy.¹⁰²

Architekti podílející se na opravě 21. správní budovy, Ivan Bergmann, Ladislav Pastrnek a Petr Všetečka, získali prestižní ocenění Grand prix Obce architektů 2005, které převzali přímo v budově 21.¹⁰³

7.4. SVIT (NÁRODNÍ PODNIK BAŤA)

Po znárodňovacích aktivitách a obvinění z kolaborace v roce 1945 přišel Jan Antonín Baťa o dobré jméno i o všechny podniky, včetně zlínské centrály. Jeho emigrace do Spojených států a poté do Brazílie znamenala pomalou smrt optimisticky přejmenovaného Svit. Díky propracovanému ekonomickému systému je podnik ještě v padesátých letech hospodářským kolosem, ale na normalizační ekonomické praktiky těžce doplatil. Do nového tisíciletí vstupuje rozparcelován na třicet ambiciózních dceřiných společností.¹⁰⁴ Nedávno konečně alespoň zčásti zmizela poničená tovární zeď, dělicí areál od zbytku města. Snad je to předzvěst toho, že Svit se otevírá novému životu. Dříve bijící srdce města, dnes periferie v centru. Ale jak vypadá ten nový život? Bez jasné jednotící myšlenky areál zaplní chaotická směs všeho, co jinde nenajdete. Výrobci o budovy k provozu nejeví zájem, ani když jsou do areálu směřováni. A tak dolní patra chátrajících budov okupují nejrůznější služby a obchody. Za výstavní fasádou „jedenadvacítky“ se kupí neobvyklá všehochuť toho, co město vyplivlo. Přitom tovární budovy jsou univerzální, daly by se rekonstruovat téměř na cokoliv.¹⁰⁵ Určitou změnu přinese jistě plánovaný přesun Krajské galerie do areálu, ale otázkou zůstává, jak proměnit celý areál k podobě alespoň přístojné.

Od svého znovuoobnovení v roce 2000 usiluje Útvar hlavního architekta o zlepšení situace v bývalém svitovském areálu. Město má jasnou představu, jak areál obnovit, na překážku tomu dosud stály neujasněné majetkové poměry zaviněné nepřehlednými transakcemi po zániku firmy Svit v 90. letech. Tato situace se sice

pomalu zlepšuje, nicméně stále chybí investor pro časově i finančně náročnou obnovu. Naděje se upírají směrem k Univerzitě Tomáše Bati, ta však v současnosti investuje do novostavby Univerzitního centra.¹⁰⁶

Vize budoucnosti továrního areálu počítá například s obchodními pasážemi, populárními loftovými byty a širokými bulváry lemovanými zelení. Dvě z budov chce krajský úřad proměnit na krajskou knihovnu a galerii. Oprava kanalizace, zavedení pouličního osvětlení a hromadné dopravy by mělo areál znovu zapojit do městského dění – vzniklo by tak nové „město ve městě“.¹⁰⁷

Podle architekta Ivana Bergmanna by to mělo být právě bydlení, které zónu oživí – „hlavně jako záruka toho, že areál nezhasne v devět večer a přestane žít“¹⁰⁸ Myšlenka obnovy stojí u zrodu veřejné výzvy „*Regenerace a revitalizace průmyslové zóny bývalých Baťových závodů ve Zlíně*“ (dne 31. března 2006 ve Zlíně podepsali autoři Ing. Antonín Bajaja, Ing.arch. Ivan Bergmann, JUDr. Josef Holcman, Pavel Jungmann, Petr Kousal, Mgr. Jiří Severin a Ing.arch. Richard Vaněk). Svitovský areál je jedinečný v tom, že jde o průmyslovou oblast s velkou architektonickou hodnotou – zachovat ji je cílem města, kraje i architektů. I přes toto kolektivní snažení zůstává obnova areálu jedním z dlouhodobých problémů, se kterými se město musí vyrovnat.¹⁰⁹

8. ZLÍN UNIKÁT

Nad zlínskou architekturou a urbanistickým řešením města se už v roce 1935 rozplýval Le Corbusier.¹¹⁰ Zájem odborné veřejnosti potvrzuje například i to, že město získalo (spolu s televizním vysílačem Ještěd nebo vilou Tugendhat) titul Stavba století ČR. Ze všech památek UNESCO jich máme v České republice jedenáct, z toho jediného zástupce 20. století – vilu Tugendhat v Brně. Přitom podle expertů Zlín znamená pro

funkcionalismus asi totéž, co pro renesanční architekturu představuje Telč.

Vážné úvahy o žádosti k zapsání do seznamu UNESCO by pro Zlín znamenaly především nutnost zajistit souhlas většiny obyvatel a zvýšit stupeň ochrany z památkové zóny na památkovou rezervaci. Zděšení Zlíňanů z výrazu „rezervace“ je pochopitelné. Ale rezervace by mohla být plošně menší než zóna a paradoxně by tak možná pomohla rozsah památkově chráněného území redukovat. Pro účely UNESCO by také jedna z nemovitých kulturních památek Zlína musela být prohlášena za národní kulturní památku. S největší pravděpodobností by šlo o správní budovu firmy Baťa, v úvahu by přicházel i Památník Tomáše Bati po očištění a uvedení do původního stavu.¹¹¹

Většina odborníků hodnotí šance Zlína dostat se na listinu UNESCO velmi vysoko. Nicméně město nakonec o záštitu organizace nepožádalo. Ukázalo se, že vybrané městské části už nejsou ve vyhovujícím stavu.

Před dvěma lety debatu znovu rozvířila senátorka Alena Gajdůšková. Pro myšlenku se opět nadchla odborná veřejnost, ale stejně zdrženlivá, jako byl její předchůdce Pavel Novák, je i současná hlavní architektka města Dagmar Nová. Zlín stojí před stejným dilematem jako před lety: zachovat odkaz historie jednoznačně ano, ale možná už je pozdě a každopádně by to bylo finančně velmi nákladné.¹¹²

Jednoznačně pro zápis se vyslovila i řada architektů včetně Ivana Bergmanna – podle něj je právě nejvyšší čas začít zachraňovat baťovský Zlín, neboť za dvacet let už může být pozdě.¹¹³ Jisté je, že čím déle se bude váhat, tím větší je riziko dalšího znehodnocování cenných městských částí.

9. DEVASTACE

Smutným dokladem toho, jak rychle dokáže město chátrat, je devastace stavby vcelku nové – Lesní kavárny architekta Ivana

Bergmanna. Kdysi pietní místo sloužící návštěvníkům Lesního hřbitova, dnes ruina obývaná bezdomovci.¹¹⁴

Dalších odpuzujících zákoutí je ve Zlíně celá řada. Situace některých „uliček hrůzy“, které ještě donedávna obývala hrstka objektů neurčitého poslání, už se naštěstí vyřešila, v řadě případů dokonce velice zdárně.

Architektonicky méně působivé je řešení staveniště obchodního centra Čepkov, na jehož adresu Ivan Bergmann poznamenal, že jeho největší přednost spočívá v tom, že „*není z města naštěstí moc vidět*“.¹¹⁵ To ale obyčejnému obyvateli příliš nevadí, spíše vítá vznik nového nákupního a kulturního centra mimo střed města.

Situace se částečně zlepšila také ve svitovském areálu díky přístavbě garáží k „jedenadvacítce“. Celá východní část Svitů ale zůstává v neutěšeném stavu. Rovněž návštěvník Zlína, který do města přijede vlakem či autobusem, musí zpočátku překonat šok a chtě nechtě přemýšlí, jestli tohle je opravdu ten vyhlášený urbanistický skvost.¹¹⁶

ZÁVĚR

Práce si kladla za cíl zmapovat architektonické dění ve Zlíně v posledních dvaceti letech. Omezený rozsah práce mi nedovolil vytvořit kompletní přehled současné zlínské architektury, soustředila jsem se však na všechny aspekty stavební činnosti. Kromě částí, ve kterých se věnuji jednotlivým stavbám, obsahuje práce i pohled na zlínskou architekturu z hlediska urbanistického a nevynechává otázku památkové péče.

Smyslem práce nebylo vytvořit úplný soupis realizací. Vybrané stavby podle mého názoru dostatečně reflektují proměny architektury v daném období a dovolují udělat si o ní dobrou představu.

Charakter práce a vybrané téma je takového druhu, že nelze v závěru učinit konečný soud. Lze pouze vyzvednout zdařilé projekty a upozornit na nedostatky. Práce obsahuje řadu kladných hodnocení jednotlivých staveb, nicméně při jejím zpracování vyvstalo mnoho otázek, především co se týká budoucnosti města Zlína. V současnosti se jak architekti, tak zastupitelé města nacházejí před řadou úloh a problémů. Správnost mnoha rozhodnutí ukáže teprve čas. V dlouhodobém procesu utváření moderní tváře města zdaleka nebylo řečeno poslední slovo.

Za naprosto zásadní pro budoucnost Zlína považuji současný přístup památkové péče a způsob, jakým zachová kulturní dědictví, proto jí ve své práci věnuji hodně prostoru. V této oblasti zůstává zdaleka nejvíce sporných otázek, přičemž každé špatné rozhodnutí může mít trvalé negativní následky. Věřím, že obnovení Památníku Tomáše Bati a konverze svitovského areálu jsou pouze otázkou času. Větší otazník visí nad záměrem zařadit Zlín na seznam UNESCO.

SUMMARY

The main target of this bachelor thesis was to chart architectonic trend in Zlín city during the previous twenty years. Limited size of this work didn't allow me to create complete view of the contemporary architecture, but I have focused on all aspects of construction activities. The work contains, besides description of single buildings, sight of Zlín architecture from standpoint of urban planning and conservation.

The objective of this work wasn't to compile a complete list of realizations. In my opinion, chosen buildings reflect sufficiently changes of architecture in a given period and allow us to get the picture of it.

The character of the work and chosen subject don't let me to pass ultimate judgments over it. It is only possible to speak highly of successful projects and point out failings. The work contains many favorable opinions, but a lot of questions have arisen during working-out, especially about future of Zlín city. Both architects and city council are up for range of tasks and questions actually. However, the time will tell us rightness of many decisions. Actually, to form the modern city is the long-time process and that isn't yet at the end.

Presence stance of conservation and its methods to preserve cultural heritage I consider to be absolutely fundamental for the future of the Zlín city, therefore I have paid great attention to it. Lots of questions at issue remain in this area, any incorrect procedure may cause a long-lasting negative effects. I believe, reconstruction of Památník Tomáše Bati and conversion of the Svit area are just a question of time. Nevertheless, the intention to include Zlín city at the UNESCO list is still opened.

SEZNAM PŘÍLOH

- Obr. 1** – 21. Správní budova firmy Baťa (rekonstrukce), třída Tomáše Bati, ing. arch. Ivan Bergmann, ing. arch. Ladislav Pastrnek, ing. Petr Všetečka, 2003 – 04.
- Obr. 2** – 21. Správní budova firmy Baťa (rekonstrukce), třída Tomáše Bati, ing. arch. Ivan Bergmann, ing. arch. Ladislav Pastrnek, ing. Petr Všetečka, 2003 – 04.
- Obr. 3** – 21. Správní budova firmy Baťa a 11. budova (rekonstrukce), třída Tomáše Bati, ing. arch. Ivan Bergmann, ing. arch. Ladislav Pastrnek, ing. Petr Všetečka, 2003 – 04.
- Obr. 4** – Obchodní a zábavní centrum Zlaté jablko, náměstí Míru – ulice Dlouhá, studio New Work – MgA. Svatopluk Sládeček, 2006 – 2008.
- Obr. 5** – Obchodní a zábavní centrum Zlaté jablko, náměstí Míru – ulice Dlouhá, studio New Work – MgA. Svatopluk Sládeček, 2006 – 2008.
- Obr. 6** – Obchodní a zábavní centrum Zlaté jablko, náměstí Míru – ulice Dlouhá, studio New Work – MgA. Svatopluk Sládeček, 2006 – 2008.
- Obr. 7** – Technologická fakulta a Fakulta managementu a ekonomiky Univerzity Tomáše Bati, ulice Čiperova, ing. arch. Ladislav Pastrnek, 1994.
- Obr. 8** – Technologická fakulta a Fakulta managementu a ekonomiky Univerzity Tomáše Bati, ulice Čiperova, ing. arch. Ladislav Pastrnek, 1994.
- Obr. 9** – Technologická fakulta a Fakulta managementu a

ekonomiky Univerzity Tomáše Bati, ulice Čiperova, ing. arch. Ladislav Pastrnek, 1994.

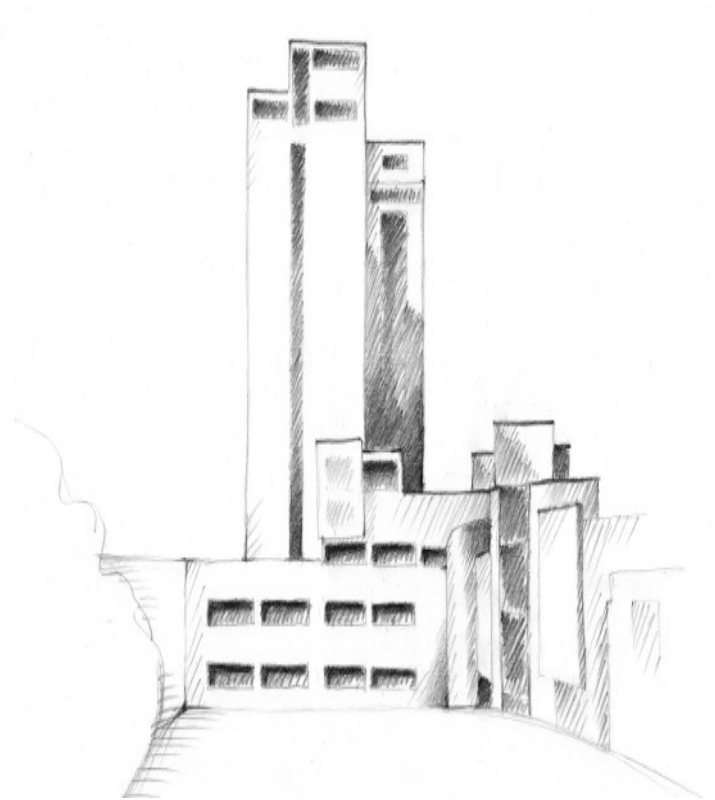
- Obr. 10** – Univerzitní centrum Univerzity Tomáše Bati, náměstí T. G. Masaryka, ing. arch. Eva Jiříčková, 2004 – 2008.
- Obr. 11** – Univerzitní centrum Univerzity Tomáše Bati, náměstí T. G. Masaryka, ing. arch. Eva Jiříčková, 2004 – 2008.
- Obr. 12** – Středisko mládeže a kostel, sídliště Jižní Svahy, ing. arch. Jan Kovář, 2003.
- Obr. 13** – Středisko mládeže a kostel, sídliště Jižní Svahy, ing. arch. Jan Kovář, 2003.
- Obr. 14** – Pojišťovna Kooperativa, ulice Osvoboditelů, ing. arch. Jiří Záhořák, 1997 – 99.
- Obr. 15** – Pojišťovna Kooperativa, ulice Osvoboditelů, ing. arch. Jiří Záhořák, 1997 – 99.
- Obr. 16** – Pojišťovna Kooperativa, ulice Osvoboditelů, ing. arch. Jiří Záhořák, 1997 – 99.
- Obr. 17** – Polyfunkční dům, Podhoří, MgA. Svatopluk Sládeček, 2000.
- Obr. 18** – Sportovní areál Kudlovská přehrada, ing. arch. Jiří Záhořák, 1997.
- Obr. 19** – Střední zdravotnická škola a pension, Bartošova čtvrť, ing. arch. Ivan Bergmann, ing. arch. Stanislav Nožka, 1994 – 95.
- Obr. 20** – Střední zdravotnická škola a pension, Bartošova čtvrť, ing. arch. Ivan Bergmann, ing. arch. Stanislav Nožka, 1994 – 95.
- Obr. 21** – Střední zdravotnická škola a pension, Bartošova čtvrť,

ing. arch. Ivan Bergmann, ing. arch. Stanislav Nožka,
1994 – 95.

- Obr. 22** – Rodinný dům, Březůvky u Zlína, studio New Work –
MgA. Svatopluk Sládeček, 2006.
- Obr. 23** – Rodinný dům v Březůvkách, studio New Work –
MgA. Svatopluk Sládeček, 2006.
- Obr. 24** – Malá scéna (rekonstrukce), ing. arch. Jindřich Škrabal,
ing. arch. Ludvík Grym, 2002 – 03.
- Obr. 25** – Malá scéna (rekonstrukce), ing. arch. Jindřich Škrabal,
ing. arch. Ludvík Grym, 2002 – 03.
- Obr. 26** – Obecní úřad, Šarovy u Zlína, MgA. Svatopluk Sládeček,
ak. soch. Luděk del Maschio, Dušan Mikulášek, ing.
arch. Alice Šimečková, 1997.
- Obr. 27** – Obecní úřad, Šarovy u Zlína, MgA. Svatopluk Sládeček,
ak. soch. Luděk del Maschio, Dušan Mikulášek, ing.
arch. Alice Šimečková, 1997.
- Obr. 28** – Obecní úřad, Šarovy u Zlína, MgA. Svatopluk Sládeček,
ak. soch. Luděk del Maschio, Dušan Mikulášek, ing.
arch. Alice Šimečková, 1997.
- Obr. 29** – Polyfunkční dům „Robot“, náměstí Míru – ulice Zarámí,
MgA. Svatopluk Sládeček, 2004.
- Obr. 30** – Polyfunkční dům „Robot“, náměstí Míru – ulice Zarámí,
MgA. Svatopluk Sládeček, 2004.
- Obr. 31** – Polyfunkční dům „Robot“, náměstí Míru – ulice Zarámí,
MgA. Svatopluk Sládeček, 2004.
- Obr. 32** – Rodinný dům, Štípa, studio New Work – MgA. Svatopluk
Sládeček, 2006.

Obr. 33 - Rodinný dům, Štípa, studio New Work – MgA. Svatopluk Sládeček, 2006.

Fotografický materiál poskytl Dušan Tománek (studio To&St), autorem kresebné přílohy je Eva Běhalová.

Obr. 1 – 21. Správní budova firmy Baťa

Obr. 2 – 21. Správní budova firmy Baťa

Obr. 3 – 21. Správní budova a 11. budova firmy Baťa

Obr. 4 – Obchodní a zábavní centrum Zlaté jablko

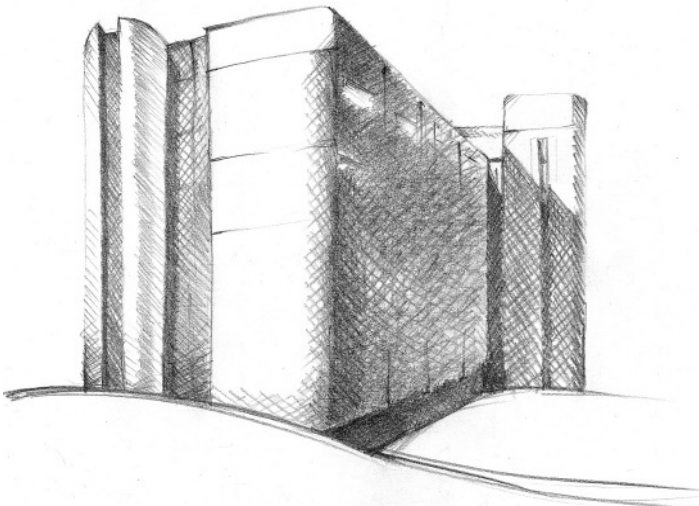
Obr. 5 – Obchodní a zábavní centrum Zlaté Jablko

Obr. 6 – Obchodní a zábavní centrum Zlaté jablko

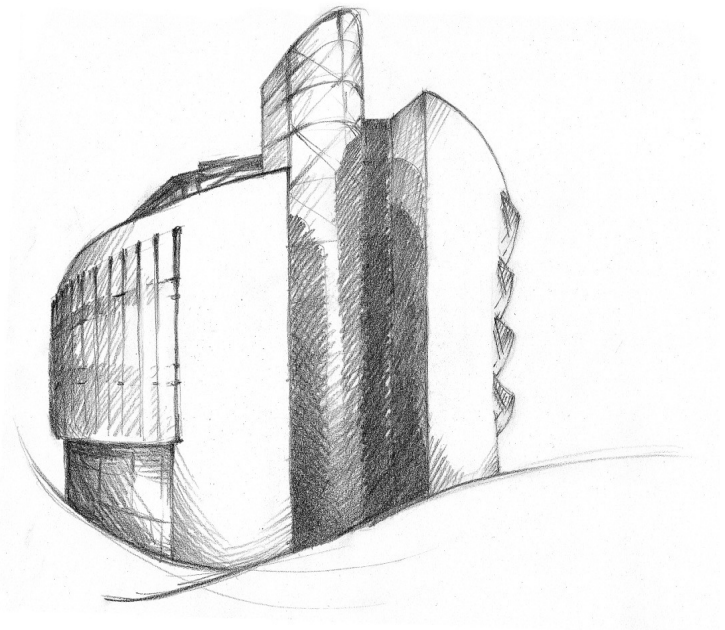
Obr. 7 – Technologická fakulta a Fakulta Managementu a ekonomiky Univerzity Tomáše bati

Obr. 8 – Technologická fakulta a Fakulta managementu a ekonomiky Univerzity Tomáše Bati

Obr. 9 – Technologická fakulta a Fakulta managementu a ekonomiky Univerzity Tomáše Bati

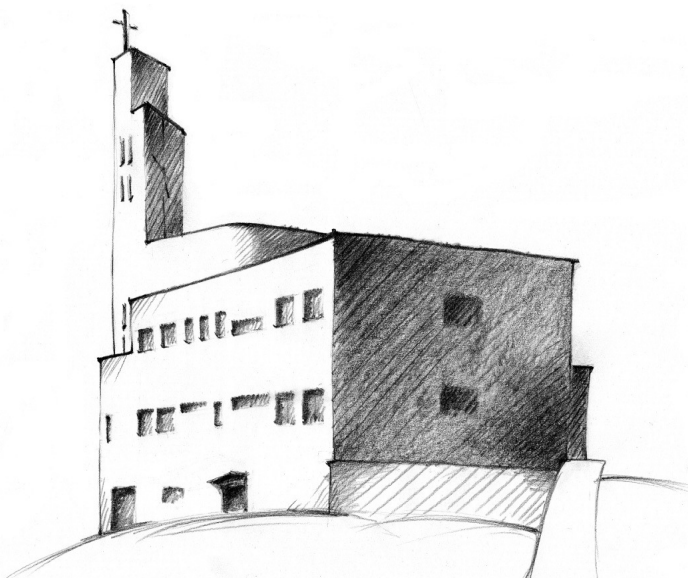
Obr. 10 – Univerzitní centrum Univerzity Tomáše Bati

Obr. 11 – Univerzitní centrum Univerzity Tomáše Bati

Obr. 12 – Kostel na Jižních Svazích

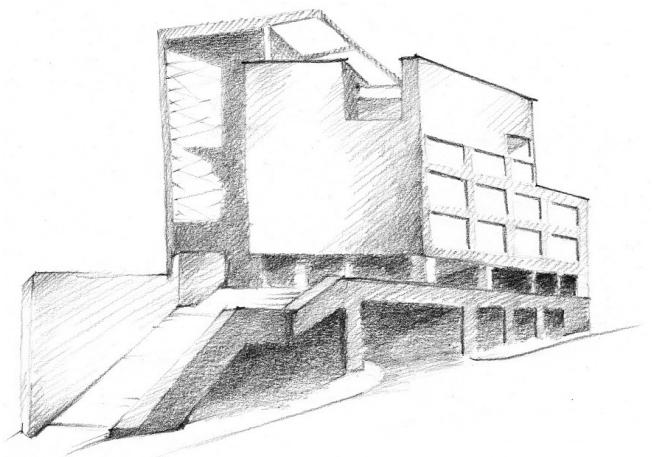
Obr. 13 – Kostel na Jižních Svazích

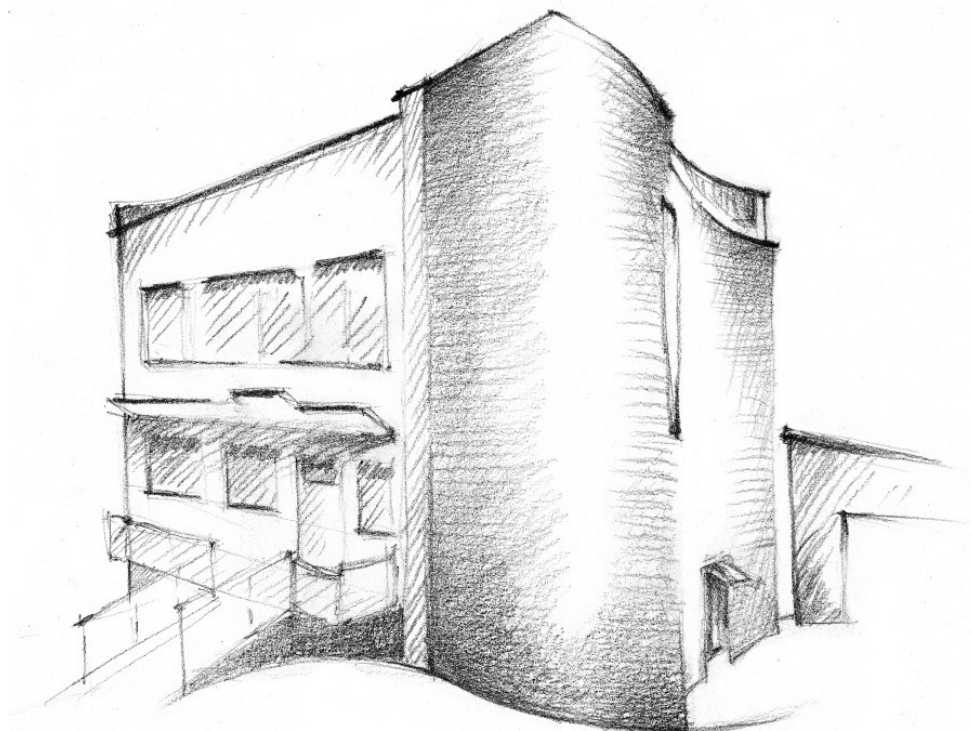
Obr. 14 – Pojišťovna Kooperativa

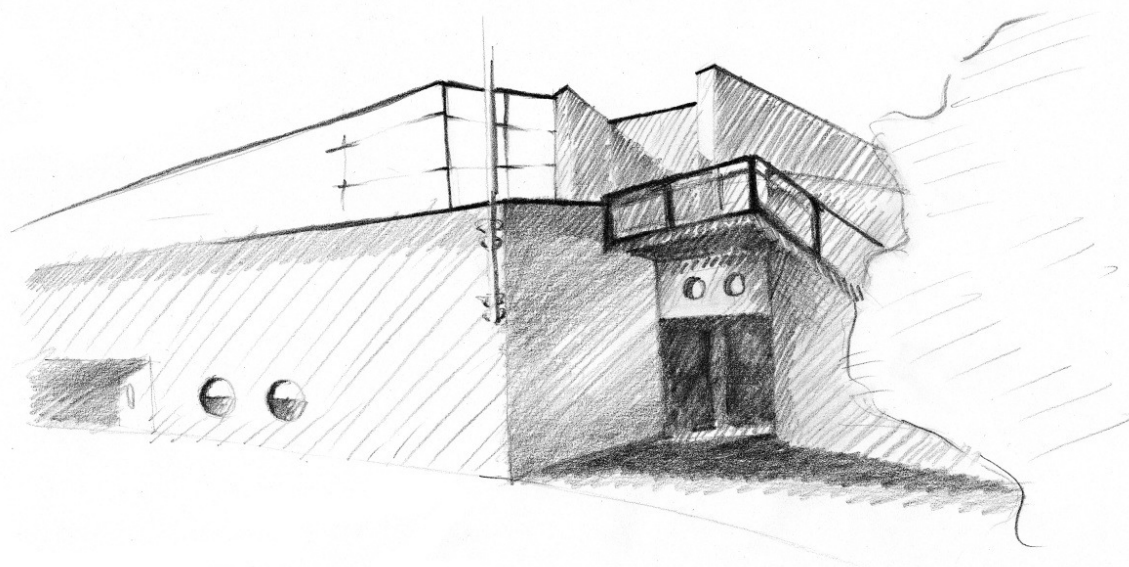
Obr. 15 – Pojišťovna Kooperativa

Obr. 16 – Pojišťovna Kooperativa

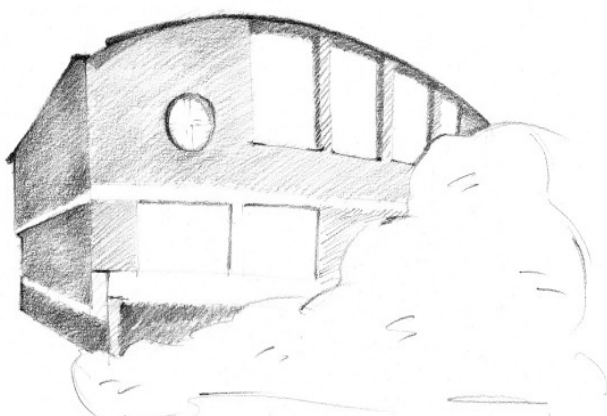
Obr. 17 – Polyfunkční dům na Podhoří

Obr. 18 – Sportovní areál Kudlovsá přehrada

Obr. 19 – Střední zdravotnická škola a penzion

Obr. 20 – Střední zdravotnická škola a penzion

Obr. 21 – Střední zdravotnická škola a penzion

Obr. 22 – Rodinný dům v Březůvkách

Obr. 23 – Rodinný dům v Březůvkách

Obr. 24 – Malá scéna

Obr. 25 – Malá scéna

Obr. 26 – Obecní úřad v Šarovech

Obr. 27 – Obecní úřad v Šarovech

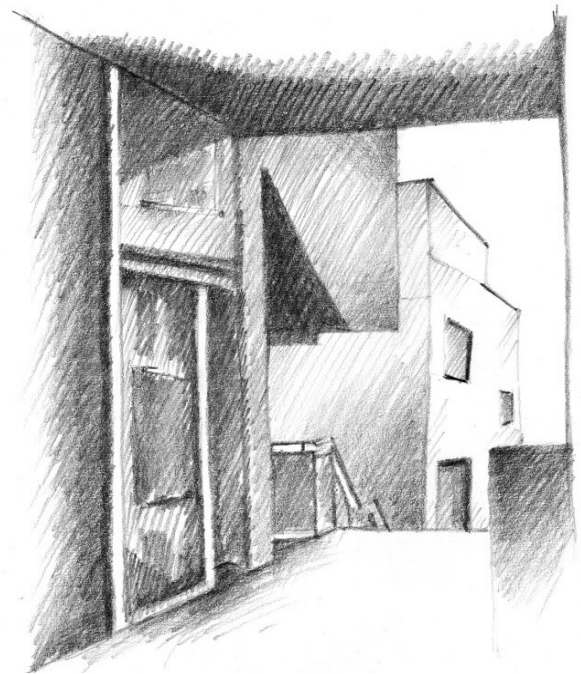
Obr. 28 – Obecní úřad v Šarovech

Obr. 29 – Polyfunkční dům „Robot“

Obr. 30 – Polyfunkční dům „Robot“

Obr. 31 – Polyfunkční dům „Robot“

Obr. 32 – Rodinný dům ve Štípkě

Obr. 33 – Rodinný dům ve Štípkě

LITERATURA

Ivan Bergmann, *Architektonické dílo 1974 – 2006*, Zlín 2006.

Benjamin Fragner – Pavel Halík – Zdeněk Hölzel et. al., *Česká architektura 1945 – 1995*, Praha 1995.

Ladislava Horňáková, *František Lýdie Gahura 1891 – 1958, Projekty, realizace a sochařské dílo*, Zlín 2007.

Zdeněk Lukeš, Petr Všetečka, *Vladimír Karfík: Budova č. 21 ve Zlíně. Památka českého funkcionalismu/ Building No 21 in Zlín. A monument of czech functionalism*, Zlín 2004.

New Work, Svatopluk Sládeček, *Figurkativní architektura pro začátečníky* (katalog výstavy), Zlín 2005.

Dagmar Nová – Alena Nožková – Petra Žáková et. al., *100 rad pro rekonstrukce, opravy a úpravy baťovského bydlení*, Zlín 2006.

Pavel Novák, *Zlínská architektura 1950 – 2000*, Zlín 2008.

Marie Platovská – Rostislav Švácha (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění [VI 1], 1958 – 2000*, Praha 2007.

Vladimír Šlapeta (ed.), *Slavné vily Zlínského kraje*, Praha 2008.

Rostislav Švácha, *Česká architektura a její přísnost*, Praha 2004.

Petr Všetečka (ed.), *Tři vily architekta Zdeňka Plesníka* (katalog výstavy), Praha 2001.

OSTATNÍ ZDROJE

PERIODIKA

Architekti opravy jedenadvacítky získali prestižní Grand Prix 2005 (gas), *Zlínské noviny* VII, 3.9.2005, s. 5.

Jana Brázdilová, Kongresové a univerzitní centrum ve Zlíně, *Magazín Zlín* VI, 2/2006, s. 5.

Jana Brázdilová, „Ráda bych dala Zlínu něco, na co by mohl být pyšný, protože Zlín si něco pěkného zaslouží“, *Kulturní zpravodaj*, 6/2003, s. 12.

Zdeněk Dvořák, Nová chlouba univerzity, *Mladá fronta Dnes* IXX, 18.6 2008, s. 7.

Aleš Filip, Zlín jako památková zóna moderní architektury, in: Ludvík Ševeček (red.), *Zlínský funkcionalismus* (sborník), Zlín 1991, s. 87 – 94.

Jak dlouho ještě zůstane Zlín městem, které nemá architekturou v Evropě obdoby? (ki), *Noviny Zlínsko*, 6.10.2000, s. 3 – 4.

Karolína Jirkalová, Meziprostor, *Ant & Antiques* VI, 5/2007, s. 29 – 33.

Eva Jiříčková, Petr Vágner, Kulturní a Univerzitní centrum Zlín, *Architekt* XLVII, 12/2005, s. 56.

Miroslav Juráň, Čepkov je navržen na anticenu, *Zlínské noviny* VIII, 28.1.2006, s. 4.

Andrea Kadlčíková (red.), Architektka se světovým renomé, *UTB Universalia* II, 2/2003, s. 14 – 17.

Andrea Kadlčíková (red.), „Snažila jsem se, aby interiér budovy byl radostný“, říká architektka Eva Jiříčková, *Fórum UTB* I, 7/2008, s. 3 – 5.

Radek Kolařík, Baťovská architektura Zlína, Poznámky k podmínkám realizace stavební činnosti na území městské památkové zóny, *Prostor Zlín* IV, 6 – 8/1996, s. 10 – 16.

Kongresové a univerzitní centrum (red), *Magazín Zlín* VI, 8/2006, s. 6.

Barbora Krejčová, Polyfunkční dům manželů Konečných ve Zlíně – Podhoří, *Era 21* VI, 6/2006, s. 17 – 19.

Milan Libiger, Areál musí žít i po setmění, *Mladá fronta Dnes* XIX, 18.9.2008, s. C3.

Milan Libiger, Patří baťovský Zlín do UNESCO?, *Mladá fronta Dnes* XVIII, 20.2.2007, s. C2.

Aleš Linduška, Stísněné podmínky galerie kraj nechce řešit prozatímně, *Zlínské noviny* V, 24.1.2003, s. 7.

Aleš Měřička, Baťův památník má získat původní podobu, *Zlínské noviny* VII, 11.10.2005, s. 9.

Jana Mokrejšová, Město prohrálo boj s památkáři, *Zlínské noviny* V, 24.7.2003, s. 2.

Dagmar Nová, Budoucnost zlínské architektury: Jak vidí Zlín budoucí architekti, *Kulturní zpravodaj* 4/2002, s. 12.

Dagmar Nová, Budoucnost zlínské architektury, Konverze továrního areálu, *Magazín Zlín* XIII, 12/2007, s. 6.

Dagmar Nová, Budoucnost zlínské architektury: Program regenerace městské památkové zóny Zlín, *Magazín Zlín* III, 4/2003, s. 18.

Dagmar Nová, Eva Jiřičná podruhé, *Kulturní zpravodaj*, 7/2003, s. 18.

Dagmar Nová, Záměr obnovy Památníku Tomáše Bati ve Zlíně, *Magazín Zlín* VI, 2/2006, s. 18.

Dagmar Nová, Znovuotevření Malé scény a konference o Památníku T. Bati, *Kulturní zpravodaj*, 11/2006, s. 14.

Jiří Nováček, Lesní kavárna se proměnila v ruinu, její budoucnost je nejasná, *Zlínské noviny* VII, 24.6.2005, s. 1, 3.

Pavel Novák, Budoucnost zlínské architektury – Proluka 630, *Kulturní zpravodaj*, 5/2003, s. 7.

Pavel Novák, Budoucnost zlínské architektury –Tři nové stavby ve městě, *Kulturní zpravodaj*, 10/2004, s. 7.

Pavel Novák, Budoucnost zlínské architektury: Zlín a UNESCO, *Kulturní zpravodaj* 11/2007, s. 12.

Pavel Novák, Kauza Hanzelkova Vila, *Noviny Zlínsko*, 29.9.2000, s. 9.

Pavel Novák, Kostel na Jižních Svazích, *Magazín Zlín III*, 8/2003, s. 7.

Pavel Novák, O nových a připravovaných stavbách: Trauma režné cihly aneb čekání na architektonického Godota, *Magazín Zlín I*, 12/2000, s. 6.

Pavel Novák, Budoucnost zlínské architektury: Zmenšení rozsahu městské památkové zóny jde do finále, *Magazín Zlín I*, 8/2001, s. 6.

Nové stavby ve městě – Obchodní dům Oboz (PFN), *Kulturní zpravodaj*, 12/1998, s. 12.

Nové stavby ve městě – Technologická fakulta (PFN), *Kulturní zpravodaj*, 5/1996, s. 16.

Kateřina Novotná, Pavel Novák: Prodej bařovských domků byl chybou, *Mladá fronta Dnes XI*, 25.3.2000, s. 16.

Irena Ondrová, Kongresové a Univerzitní centrum, *Magazín Zlín VII*, 4/2007, s. 8.

Problematika pěšního městského podchodu pod ulicí Dlouhá a projektu parkovacího-polyfunkčního domu, *Kulturní zpravodaj*, 2/2007, s. 7.

Svatopluk Sládeček, Luděk del Maschio, Obecní úřad v Šarovech u Zlína, *Architekt XXXVIII*, 25 – 26/1997, s. 26.

Pavel Stojar, Zlín je perlou funkcionalismu, *Mladá fronta Dnes XV*, 19.7.2004, s. 7.

Martin Strakoš, Zlín: budova 21 versus dnešní úřední krajina, *Era 21 V*, 1/2005, s. 10 – 17.

Pavel Šimeček, Novostavba budovy pojišťovny Kooperativa ve Zlíně, *Prostor Zlín XII*, 7 – 12/1999, s. 54 – 56.

Karel Toman ml., Má areál svitu poslední naději?, *Mladá fronta Dnes XVIII*, 29.9.2007, s. D4.

Radek Váňa, Svatopluk Sládeček, *Art & Antiques IV*, 8/2005, s. 46 – 57.

Michal Verner, Dům umění bude Baťovým památníkem, *Zlínský deník* II, 19.9.2007, s. 12.

Petr Všeťka, K estetice Památníku Tomáše Bati, *Prostor Zlín* XV, 1/2007, s. 49 – 55.

Petr Všeťka, Památník Tomáše Bati: Testament i manifest, *Prostor Zlín* XV, 1/2007, s. 39 – 47.

Zlaté Jablko ve Zlíně (jk), *Magazín Zlín* VII, 1/2007, s. 7.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Kolektivní dům ve Zlíně, <http://www.zlin.estranky.cz/clanky/novy-zlin/kolektivni-dum-ve-zline>, vyhledáno 1. 9. 2008.

Jan Kratochvíl, Rodinný dům „Pulec“, <http://www.archiweb.cz/buildings.php?&action=show&id=728>, vyhledáno 15. 7. 2008.

Jan Lamper, XX. století – 100 let utváření moderního Zlína, <http://zlin.cz/index.php?ID=417>, vyhledáno 3. 8. 2008.

Milan Libiger, Zlín chce zachovat Velké kino, <http://www.ufd.cz/index.php?ID=2550&basket=1cb483ec5e6dc04ac05117c87fed718f>, vyhledáno 10. 9. 2008.

Dagmar Nová, Velká obnova Malé scény,
<http://www.mestozlin.cz/page/16932.mala-scena/>, vyhledáno 21. 8. 2008.

Dagmar Nová, Zlínská architektura 1950 – 1989,
<http://www.mestozlin.cz/page/110.zlinska-architektura-1950-1989/>,
vyhledáno 22. 8. 2008.

Alena Nožková, Regenerace bytových domů na Jižních Svazích,
<http://www.mestozlin.cz/page/33039/>, vyhledáno 21. 8. 2008.

Zdeněk Pokluda, O městě – Historický obraz Zlína,
<http://www.zlinweb.cz/index.php?hid=79>, vyhledáno 3. 8. 2008.

Gabriela Slušítková, Ve Zlíně vznikne sdružení usilující o zápis na seznam UNESCO,
<http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&id=2973&type=1>,
vyhledáno 22. 3. 2008.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Eva Běhalová
Katedra:	Dějiny umění
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.
Rok obhajoby:	2010
Název práce:	Architektura města Zlín 1989 - 2008
Název v angličtině:	Architecture of Zlín city 1989 - 2008
Anotace práce:	<p>Práce si klade za cíl zmapovat architektonické dění ve Zlíně v posledních dvaceti letech. Soustředí se na všechny aspekty stavební činnosti. Kromě částí věnovaných jednotlivým stavbám obsahuje i pohled na zlínskou architekturu z hlediska urbanistického a nevynechává otázku památkové péče.</p> <p>Smyslem práce nebylo vytvořit úplný soupis realizací. Vybrané stavby by měly dostatečně reflektovat proměny architektury v daném období.</p>
Klíčová slova:	Architektura, Zlín, 1989
Anotace v angličtině:	<p>The main target of this bachelor thesis was to chart architectonic trend in Zlín city during the previous twenty years. It has focused on all aspects of construction activities. The work contains, besides description of single buildings, sight of Zlín architecture from standpoint of urban planning and conservation.</p> <p>The objective of this work wasn't to compile a complete list of realizations. Chosen buildings reflect sufficiently changes of architecture in a given period.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Architecture, Zlín city, 1989
Přílohy vázané v práci:	CD, obrazová příloha
Rozsah práce:	85 stran
Jazyk práce:	čeština

POZNÁMKY

-
- ¹ Zdeněk Pokluda, O městě – Historický obraz Zlína, <http://www.zlinweb.cz/index.php?hid=79>, vyhledáno 3. 8. 2008.
- ² Ladislava Horňáková, *František Lýdie Gahura 1891 – 1958. Projekty, realizace a sochařské dílo*, Zlín 2007, s. 15 – 39.
- ³ Pokluda (pozn. 1).
- ⁴ Kolektivní dům ve Zlíně, <http://www.zlin.estranky.cz/clanky/novy-zlin/kolektivni-dum-ve-zline>, vyhledáno 1. 9. 2008.
- ⁵ Radomíra Sedláková, Padesátá léta, in: Benjamin Fragner – Pavel Halík – Zdeněk Hölzel et al., *Česká architektura 1945 – 1995*, Praha 1995, s. 30 – 32.
- ⁶ Jan Lamper, XX. století – 100 let utváření moderního Zlína, <http://zlin.cz/index.php?ID=417>, vyhledáno 3. 8. 2008.
- ⁷ Rostislav Švácha, Architektura 1958 – 1970, in: Marie Platovská – Rostislav Švácha (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění [VI 1], 1958 - 2000*, Praha 2007, s. 39.
- ⁸ Pavel Novák, *Zlínská architektura 1950 – 2000*, Zlín 2008, s. 13 – 16.
- ⁹ Radomíra Sedláková, Sedmdesátá léta, in: Benjamin Fragner – Pavel Halík – Zdeněk Hölzel et al., *Česká architektura 1945 – 1995*, Praha 1995, s. 54 – 55.
- ¹⁰ Petr Kratochvíl, Architektura sedmdesátých a osmdesátých let, in: Marie Platovská – Rostislav Švácha (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění [VI 1], 1958 – 2000*, Praha 2007, s. 388.
- ¹¹ Alena Nožková, Regenerace bytových domů na Jižních Svazích, <http://www.mestozlin.cz/page/33039/>, vyhledáno 21. 8. 2008.
- ¹² Sedláková (pozn. 9), s. 55.
- ¹³ Dagmar Nová, Zlínská architektura 1950 – 1989, <http://www.mestozlin.cz/page/110.zlinska-architektura-1950-1989/>, vyhledáno 22. 8. 2008.
- ¹⁴ Lamper (pozn. 6).
- ¹⁵ Po 17.6.1948, kdy se Klement Gottwald stal prvním dělnickým prezidentem, objevil se na zlínském mrakodrapu jeho gigantický portrét v rozměrech 21 x 12 m, na jehož zhotovení spotřebovali místní studenti UMPRUM 80 kilo barev. Od té doby se mrakodrap často měnil v reklamní panel velebící komunismus. Dne 19.1. 1990 opustila Zlín, konkrétně prostranství před Obchodním domem, také Gottwaldova socha.
- ¹⁶ Pokluda (pozn. 1).
- ¹⁷ Petr Kratochvíl, Architektura po roce 1989, in: Benjamin Fragner – Pavel Halík – Zdeněk Hölzel et al., *Česká architektura 1945 – 1995*, Praha 1995, s. 58.
- ¹⁸ Lamper (pozn. 6).
- ¹⁹ Pokluda (pozn. 1).
- ²⁰ Novák (pozn. 8), s. 175 – 176.
- ²¹ Horňáková (pozn. 2), s. 38 – 39.
- ²² Novák (pozn. 8), s. 178.
- ²³ Nová (pozn. 13).
- ²⁴ Novák (pozn. 8), s. 182.
- ²⁵ Ibidem, s. 184.
- ²⁶ Ibidem, s. 200.
- ²⁷ Ibidem, s. 204 – 5.

-
- ²⁸ Ibidem, s. 206.
- ²⁹ Ibidem, s. 206 – 7.
- ³⁰ Ibidem, s. 76.
- ³¹ Pavel Šimeček, Novostavba budovy pojišťovny Kooperativa ve Zlíně, *Prostor Zlín* XII, 7 – 12/1999, s. 54 – 56
- ³² Novák (pozn. 8), s. 134 – 135.
- ³³ Ibidem, s. 128.
- ³⁴ Ibidem, s. 128.
- ³⁵ Nové stavby ve městě – Obchodní dům Oboz (PFN), *Kulturní zpravodaj*, 12/1998, s. 12.
- ³⁶ Novák (pozn. 8), s. 118 – 120.
- ³⁷ Nové stavby ve městě – Technologická fakulta (PFN), *Kulturní zpravodaj*, 5/1996, s. 16.
- ³⁸ Novák (pozn. 8), s. 124.
- ³⁹ Ibidem, s. 114 – 115.
- ⁴⁰ Svatopluk Sládeček, Luděk del Maschio, Obecní úřad v Šarovech u Zlína, *Architekt* XXXVIII, 25 – 26/1997, s. 26.
- ⁴¹ Novák (pozn. 8), s. 129.
- ⁴² Rostislav Švácha, *Česká architektura a její příslnost*, Praha 2004, s.177.
- ⁴³ Sládeček, Maschio (pozn. 40), s. 26.
- ⁴⁴ Barbora Krejčová, Polyfunkční dům manželů Konečných ve Zlíně – Podhoří, *Era* 21 VI, 6/2006, s. 17 – 19.
- ⁴⁵ Pavel Novák, Kostel na Jižních Svazích, *Magazín Zlín* III, 8/2003, s. 7.
- ⁴⁶ Pavel Novák, Budoucnost zlínské architektury – Tři nové stavby ve městě, *Kulturní zpravodaj*, 10/2004, s. 7.
- ⁴⁷ Zlaté Jablko ve Zlíně (jk), *Magazín Zlín* VII, 1/2007, s. 7.
- ⁴⁸ Problematika pěšího městského podchodu pod ulicí Dlouhá a projektu parkovacího-polyfunkčního domu, *Kulturní zpravodaj*, 2/2007, s. 7.
- ⁴⁹ Milan Libiger, Zlín chce zachovat Velké kino, <http://www.ufd.cz/index.php?ID=2550&basket=1cb483ec5e6dc04ac05117c87fed718f>, vyhledáno 10. 9. 2008.
- ⁵⁰ Pavel Novák, Budoucnost zlínské architektury – Proluka 630, *Kulturní zpravodaj*, 5/2003, s. 7.
- ⁵¹ Dagmar Nová, Eva Jiřičná podruhé, *Kulturní zpravodaj*, 7/2003, s. 18.
- ⁵² Jana Brázdilová, „Ráda bych dala Zlínu něco, na co by mohl být pyšný, protože Zlín si něco pěkného zaslouží“, *Kulturní zpravodaj*, 6/2003, s. 12.
- ⁵³ Eva Jiřičná, Petr Vágner, Kulturní a Univerzitní centrum Zlín, *Architekt* XLVII, 12/2005, s. 56.
- ⁵⁴ Andrea Kadlčíková (red.), Architektka se světovým renomé, *UTB Universalia* II, 2/2003, s. 14 – 17.
- ⁵⁵ Jana Brázdilová, Kongresové a univerzitní centrum ve Zlíně, *Magazín Zlín* VI, 2/2006, s. 5.
- ⁵⁶ Kongresové a univerzitní centrum (red), *Magazín Zlín* VI, 8/2006, s. 6.
- ⁵⁷ Andrea Kadlčíková (red.), „Snažila jsem se, aby interiér budovy byl radostný“, říká architektka Eva Jiřičná, *Fórum UTB* I, 7/2008, s. 3 – 5.
- ⁵⁸ Zdeněk Dvořák, Nová chloubu univerzity, *Mladá fronta Dnes* IXX, 18.6 2008, s. 7.
- ⁵⁹ Irena Ondrová, Kongresové a Univerzitní centrum, *Magazín Zlín* VII, 4/2007, s. 8.

-
- ⁶⁰ Zdeněk Lukeš, Jan Sedlák, Doznívání funkcionalismu, in: Benjamin Fragner – Pavel Halík – Zdeněk Hölzel et al., *Česká architektura 1945 – 1995*, Praha 1995, s. 26.
- ⁶¹ Petr Všečetka, Vila v českém prostoru 20. století, in: Petr Všečetka (ed.), *Tři vily architekta Zdeňka Plesníka* (katalog výstavy), Praha 2001, s. 6 – 10.
- ⁶² Sedláková (pozn. 9), s. 55 – 56.
- ⁶³ Pavel Novák, O nových a připravovaných stavbách: Trauma režné cihly aneb čekání na architektonického Godota, *Magazín Zlín I*, 12/2000, s. 6.
- ⁶⁴ Jan Kratochvíl, Rodinný dům „Pulec“, <http://www.archiweb.cz/buildings.php?action=show&id=728>, vyhledáno 15. 7. 2008.
- ⁶⁵ Novák (pozn. 8), s. 69 – 72.
- ⁶⁶ Kratochvíl (pozn. 64).
- ⁶⁷ Karolína Jirkalová, Meziprostor, *Ant & Antiques VI*, 5/2007, s. 29 – 33.
- ⁶⁸ Kratochvíl (pozn. 64).
- ⁶⁹ New Work, Svatopluk Sládeček, *Figurkativní architektura pro začátečníky* (katalog výstavy), Zlín 2005, s. 2 – 6.
- ⁷⁰ Radek Váňa, Svatopluk Sládeček, *Art & Antiques IV*, 8/2005, s. 46 – 57.
- ⁷¹ Vladimír Šlapeta (ed.), *Slavné vily Zlínského kraje*, Praha 2008, s. 183.
- ⁷² Aleš Filip, Zlín jako památková zóna moderní architektury, in: Ludvík Ševeček (red.), *Zlínský funkcionalismus* (sborník), Zlín 1991, s. 87 – 94.
- ⁷³ Kateřina Novotná, Pavel Novák: Prodej baťovských domků byl chybou, *Mladá fronta Dnes XI*, 25.3.2000, s. 16.
- ⁷⁴ Jana Mokrejšová, Město prohrálo boj s památkáři, *Zlínské noviny V*, 24.7.2003, s. 2.
- ⁷⁵ Dagmar Nová, Budoucnost zlínské architektury: Program regenerace městské památkové zóny Zlín, *Magazín Zlín III*, 4/2003, s. 18.
- ⁷⁶ Pavel Novák, Budoucnost zlínské architektury: Zmenšení rozsahu městské památkové zóny jde do finále, *Magazín Zlín I*, 8/2001, s. 6.
- ⁷⁷ Radek Kolařík, Baťovská architektura Zlína, Poznámky k podmínkám realizace stavební činnosti na území městské památkové zóny, *Prostor Zlín IV*, 6 – 8/1996, s. 10 – 16.
- ⁷⁸ Dagmar Nová – Alena Nožková – Petra Žáková et al., *100 rad pro rekonstrukce, opravy a úpravy baťovského bydlení*, Zlín 2006, s. 5 – 6.
- ⁷⁹ Ibidem, s. 8.
- ⁸⁰ Kolařík (pozn. 77).
- ⁸¹ Pavel Novák, Kauza Hanzelkova Vila, *Noviny Zlínsko*, 29.9.2000, s. 9.
- ⁸² Jak dlouho ještě zůstane Zlín městem, které nemá architekturou v Evropě obdoby? (ki), *Noviny Zlínsko*, 6.10.2000, s. 3 – 4.
- ⁸³ Dagmar Nová, Znovuotevření Malé scény a konference o Památníku T. Bati, *Kulturní zpravodaj*, 11/2006, s. 14.
- ⁸⁴ Dagmar Nová, Velká obnova Malé scény, <http://www.mestozlin.cz/page/16932.mala-scena/>, vyhledáno 21. 8. 2008.
- ⁸⁵ Dagmar Nová, Znovuotevření Malé scény a konference o Památníku T. Bati, *Kulturní zpravodaj*, 11/2006, s. 14.
- ⁸⁶ Petr Všečetka, Památník Tomáše Bati: Testament i manifest, *Prostor Zlín XV*, 1/2007, s. 39 – 47.
- ⁸⁷ Petr Všečetka, K estetice Památníku Tomáše Bati, *Prostor Zlín XV*, 1/2007, s. 49 – 55.
- ⁸⁸ Všečetka (pozn. 86), s. 39 – 47.

-
- ⁸⁹ Dagmar Nová, Záměr obnovy Památníku Tomáše Bati ve Zlíně, *Magazín Zlín* VI, 2/2006, s. 18.
- ⁹⁰ Michal Verner, Dům umění bude Baťovým památníkem, *Zlínský deník* II, 19.9.2007, s. 12.
- ⁹¹ Aleš Linduška, Stísněné podmínky galerie kraj nechce řešit prozatím, *Zlínské noviny* V, 24.1.2003, s. 7.
- ⁹² Aleš Měřička, Baťův památník má získat původní podobu, *Zlínské noviny* VII, 11.10.2005, s. 9.
- ⁹³ Nová (pozn. 89), s. 18.
- ⁹⁴ Zdeněk Lukeš, Petr Všečetka, *Vladimír Karfík: Budova č. 21 ve Zlíně. Památka českého funkcionalismu/ Building No 21 in Zlín. A monument of czech functionalism*, Zlín 2004, s. 37.
- ⁹⁵ Filip (pozn. 72), s. 87 – 94.
- ⁹⁶ Lukeš, Všečetka (pozn. 94) s. 22.
- ⁹⁷ Ibidem, s. 71.
- ⁹⁸ Martin Strakoš, Zlín: budova 21 versus dnešní úřední krajina, *Era 21* V, 1/2005, s. 10 – 17.
- ⁹⁹ Lukeš, Všečetka (pozn. 94), s. 75 – 83.
- ¹⁰⁰ Ibidem, s. 96.
- ¹⁰¹ Ibidem, s. 106.
- ¹⁰² Ibidem, s. 99.
- ¹⁰³ Architekti opravy jedenadvacítky získali prestižní Grand Prix 2005 (gas), *Zlínské noviny* VII, 3.9.2005, s. 5.
- ¹⁰⁴ Lamper (pozn. 6).
- ¹⁰⁵ Novotná, Novák (pozn. 73), s. 16.
- ¹⁰⁶ Dagmar Nová, Budoucnost zlínské architektury, Konverze továrního areálu, *Magazín Zlín* XIII, 12/2007, s. 6.
- ¹⁰⁷ Karel Toman ml., Má areál svitu poslední naděje?, *Mladá fronta Dnes* XVIII, 29.9.2007, s. D4.
- ¹⁰⁸ Milan Libiger, Areál musí žít i po setmění, *Mladá fronta Dnes* XIX, 18.9.2008, s. C3.
- ¹⁰⁹ Nová (pozn. 106).
- ¹¹⁰ Pavel Stojar, Zlín je perlou funkcionalismu, *Mladá fronta Dnes* XV, 19.7.2004, s. 7.
- ¹¹¹ Pavel Novák, Budoucnost zlínské architektury: Zlín a UNESCO, *Kulturní zpravodaj* 11/2007, s. 12.
- ¹¹² Milan Libiger, Patří baťovský Zlín do UNESCO?, *Mladá fronta Dnes* XVIII, 20.2.2007, s. C2.
- ¹¹³ Gabriela Slušíková, Ve Zlíně vznikne sdružení usilující o zápis na seznam UNESCO, <http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&id=2973&type=1>, vyhledáno 22. 3. 2008.
- ¹¹⁴ Jiří Nováček, Lesní kavárna se proměnila v ruinu, její budoucnost je nejasná, *Zlínské noviny* VII, 24.6.2005, s. 1, 3.
- ¹¹⁵ Miroslav Juráň, Čepkov je navržen na anticenu, *Zlínské noviny* VIII, 28.1.2006, s. 4.
- ¹¹⁶ Dagmar Nová, Budoucnost zlínské architektury: Jak vidí Zlín budoucí architekti, *Kulturní zpravodaj* 4/2002, s. 12.